

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

ПРАКТИКУМ

МИЛАШКО О. Г.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О. Г. МИЛАШКО

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

ПРАКТИКУМ

**ДЛЯ СТУДЕНТІВ У КУРСУ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРИКЛАДНА СТАТИСТИКА»**

Усі цитати, цифровий
та фактичний матеріал,
бібліографічні відомості
перевірені, написання
сторінок відповідає стандартам.
Зауваження рецензентів
ураховані

(підпис укладача)

Затверджено
на засіданні
кафедри статистики.

Протокол № 14
від 08.06.2006 р.

ОДЕСА ОДЕУ 2006

Система національних рахунків. Практикум для студентів У курсу денної форми навчання спеціальності “Прикладна статистика”. (Укл. О.Г.Милашко. – Одеса: ОДЕУ, ротапринт, 2006 р. – 72 с.)

Укладач: О.Г.Милашко, канд. екон. наук, доцент

Рецензенти: Н.В.Доброва, канд. екон. наук, доцент
(зовнішній рецензент)

О.В.Самотоєнкова, канд. екон. наук, доцент
К.Д.Семенова, канд. екон. наук, доцент

Коректор: О.П.Колесова

У практикумі викладено основні категорії, визначення, принципи створення окремих рахунків СНР і напрямки аналізу макроекономічних процесів за даними системи. За кожною темою наведено контрольні запитання та задачі для самостійної роботи з використанням фактичних і умовних даних.

Практикум розрахований на студентів, які навчаються за спеціальністю “Прикладна статистика”. Він буде також корисним для спеціалістів, які вивчають проблеми міжнародної економіки, аспірантам та пошукувачам.

ПЕРЕДМОВА

Практикум з курсу “Система національних рахунків” розроблений у порядку реалізації Державної програми переходу на міжнародну систему обліку і статистики. У поєднанні з іншими статистичними дисциплінами він сприяє підготовці фахівців, які володіють методами кількісного та якісного аналізу масових соціально-економічних явищ і процесів, обґрунтування на цій основі управлінських рішень.

Система національних рахунків (СНР) – це інтегрована система, яка дає змогу створити інформаційну базу для вивчення реальних процесів, які відбуваються в ринковій економіці. У світовій практиці СНР розглядають як основний метод комплексного аналізу економіки.

Метою створення та аналізу СНР є характеристика найзагальніших закономірностей, взаємозв'язків і пропорцій в економічному розвитку країни, виявлення основних тенденцій динаміки економічних процесів, що відображаються на окремих рахунках, і всієї економіки в цілому. У процесі досягнення цілей виявляються пропорції і результати економічної діяльності в розрізі секторів і галузей економіки, окремих форм власності; з'ясовуються процес утворення, розподілу та перерозподілу доходу в економіці; досліджуються процеси утворення та використання кінцевого доходу галузей і секторів; розглядається роль іноземних джерел інвестування вітчизняної економіки; аналізується кінцеве споживання в економіці; виявляються джерела фінансування нагромадження національного майна; аналізуються міжгалузеві зв'язки.

Практикум розроблений як доповнення до Опорного конспекту лекцій та Тестів за даним курсом, надрукованих автором раніше. Структура розділів дозволяє вивчити теоретичні основи програмного матеріалу, засвоїти методологію розрахунків і аналізу показників СНР, використовувати її при вирішенні задач.

Для якісного засвоєння програмного матеріалу, крім зазначеного посібника, слід використовувати підручники з курсу “Система національних рахунків”, статистичні збірники “Національні рахунки”, методичні та нормативні положення, підготовлені Держкомстатом України, статистичні щорічники України.

У задачах для самостійної роботи використовуються умовні дані.

Тема 1. Основні категорії та поняття СНР

Загальні положення

Система національних рахунків являє собою систему взаємозв'язаних статистичних показників, яка побудована у вигляді певного набору рахунків і таблиць з метою відтворення повної картини економічної діяльності держави. У СНР кожній стадії процесу відтворення (виробництво, первинний розподіл доходу, вторинний розподіл доходу, використання доходу на кінцеве споживання та нагромадження) відповідає спеціальний рахунок або група рахунків.

Предметом курсу є методологія складання системи національних рахунків внутрішньої економіки та “решти країн світу” і напрямки її аналізу.

Метод національного рахівництва – балансовий. Кожний рахунок системи являє собою таблицю, яка включає дві сукупності показників. Вони характеризують ресурси та їх використання. Рівновага між обсягом ресурсів та їх використанням досягається за допомогою балансувальної статті. Балансувальна стаття кожного з рахунків має самостійне значення у характеристиці результатів економічних процесів, а також використовується для зв'язку рахунка з наступним.

У національному рахівництві також широко використовується метод класифікацій та групувань. Він забезпечує всебічну характеристику економічних процесів та їх структури. Крім того, у ході аналізу СНР використовують усі методи теорії статистики і, перш за все, індексний метод, метод рядів динаміки та ін.

У міжнародній статистичній практиці при характеристиці економіки використовують такі категорії: економічна діяльність, внутрішня та національна економіка, ринкові та неринкові товари та послуги, економічна територія, центр економічного інтересу, резидент, економічна операція та ін.

Найважливіші класифікації СНР стосуються:

- 1) галузей економіки;
- 2) секторів економіки;
- 3) економічних операцій;
- 4) активів і пасивів;
- 5) податків і субсидій;
- 6) рахунків системи.

Класифікація галузей економіки. Галузь – це сукупність закладів, тобто підприємств або підрозділів підприємств, розташованих у одному місці,

зайнятих одним видом виробничої діяльності або таких, де на частку основної діяльності припадає більша частина доданої вартості. Заклад не є інституціональною одиницею, здатною володіти активами, самостійно одержувати і використовувати доход, брати зобов'язання, укладати договори та ін. У СНР для галузей передбачені рахунки, у яких реєструються операції, пов'язані з виробництвом і створенням доходу. Однак СНР не передбачає для галузей рахунків, призначених для характеристики інших аспектів економічного процесу. Галузеву класифікацію в СНР створено відповідно до Міжнародної стандартної класифікації усіх видів економічної діяльності за галузями економіки.

Класифікація секторів економіки. Групування господарчих одиниць за секторами здійснюється з метою досліду потоків доходів і витрат, фінансових активів і пасивів. Одиницею цієї класифікації є **інституціональна одиниця** - це економічна одиниця, яка веде повний набір бухгалтерських рахунків, може самостійно приймати рішення та розпоряджатися своїми матеріальними та фінансовими ресурсами. За своїми головними функціями та джерелами формування доходів інституціональні одиниці групуються в такі сектори: нефінансові корпорації; фінансові корпорації; органи державного управління; некомерційні організації, які обслуговують домашні господарства; домашні господарства. Одиниці - резиденти можуть здійснювати операції з одиницями - нерезидентами. Такі операції є зовнішніми операціями економіки країни. Вони групуються на рахунках "іншого світу". Категорія "іншого світу" охоплює діяльність нерезидентів у тій мірі, у якій її пов'язано з національною економікою.

Наступною класифікацією у СНР є **Класифікація економічних операцій**. Економічні операції у СНР поділяються на три основні групи:

1. Операції з товарами та послугами відносять до процесів виробництва, обміну та використання товарів і послуг у галузях і секторах економіки. Вони включають операції з товарами і послугами, які вироблені як у звітному періоді, так і в попередніх.
2. Розподільні операції складаються з операцій, за допомогою яких додана вартість, яка створена у виробництві, розподіляється та перерозподіляється, а також операцій, мета яких - перерозподіл заощаджень.
3. Операції з фінансовими інструментами стосуються придбання фінансових активів і прийняття фінансових зобов'язань інституціональними одиницями в різних секторах економіки.

Класифікація активів і пасивів. За методологією системи національних рахунків національне багатство країни класифікується за такими групами:

- I. Нефінансові активи (1+2);
 1. Вироблені активи (1.1+1.2).
 - 1.1. Матеріальні активи (1.1.1.+1.1.2.+1.1.3.).
 - 1.1.1. Основний капітал.
 - 1.1.2. Оборотні матеріальні засоби.
 - 1.1.3. Матеріальні цінності, активи, що мають здатність зберігати вартість відносно тривалий час.
 - 1.2. Нематеріальні активи (1.2.1.).
 - 1.2.1. Основний капітал (1.2.1.1.+1.2.1.2.+1.2.1.3.).
 - 1.2.1.1. Витрати на геологорозвідку.
 - 1.2.1.2. Програмне забезпечення.
 - 1.2.1.3. Оригінали художніх і літературних творів.
 2. Невироблені активи (2.1.+2.2.):
 - 2.1. Матеріальні активи (2.1.1.+2.1.2.)
 - 2.1.1. Земля.
 - 2.1.2. Корисні копалини.
 - 2.2. Нематеріальні активи (патенти, авторські права, ліцензії тощо).
- II. Фінансові активи (1+2+3+4+5+6+7):
 1. Монетарне золото та спеціальні права запозичення.
 2. Депозити та готівка.
 3. Цінні папери (крім акцій).
 4. Акції та інші форми акціонерного капіталу.
 5. Позики та кредити.
 6. Технічні резерви страхових компаній.
 7. Інша кредиторська / дебіторська заборгованість.

Усі активи (I+II).

Класифікації активів відповідає симетрична класифікація пасивів. Єдиним винятком є монетарне золото, яке розглядається тільки як актив. Активи реєструються в особливих рахунках СНР, які зветься балансом активів і пасивів. Активи оцінюються за ринковими відновлювальними цінами.

Класифікація податків і субсидій. Усі податки в СНР діляться на поточні та капітальні. **Поточні податки** містять дві групи податків: податки на виробництво та імпорту і податки на доходи та майно.

Податки на виробництво та імпорту являють собою обов'язкові платежі, які відшкодовуються з господарчих одиниць-резидентів державою у зв'язку з виробництвом та імпортом товарів і послуг і використанням у процесі

цієї діяльності трудових, матеріальних і природних ресурсів (факторів виробництва). Дані податки виплачуються незалежно від наявності прибутку.

Податки на продукти включають податки, величина яких безпосередньо залежить від кількості або вартості товарів і послуг, вироблених, реалізованих, або імпортованих виробничою одиницею-резидентом (податок на додану вартість, акцизи, імпортні мита та ін.).

Інші податки, пов'язані з виробництвом, включають платежі підприємств і організацій до Державного та місцевих бюджетів, державних цільових і позабюджетних фондів у зв'язку з використанням ресурсів і одержанням дозволів на специфічні види діяльності (податки на землю, на майно підприємства, на робочу силу, платежі за підприємницькі та професійні ліцензії).

З категоріями податків пов'язані категорії субсидій.

Субсидії на продукти – це відшкодування з Державного бюджету підприємствам у порядку державного регулювання цін на сільськогосподарську та іншу продукцію для покриття поточних збитків підприємств, поліпшення їх фінансового становища шляхом поповнення оборотних коштів або компенсації окремих витрат.

До інших субсидій, пов'язаних з виробництвом, належать ті, що надаються для здійснення певної економічної та соціальної політики щодо використання ресурсів.

Податки на доходи та майно не відносяться до податків на виробництво та імпорт і відображаються у складі **поточних трансфертів**. Вони включають податки на прибуток, на доходи підприємств, податки на власність, що не використовується у виробництві.

Класифікація рахунків системи. Національні рахунки складають у певній послідовності, що відповідає послідовності відтворювального циклу. В основі національного рахівництва лежить характеристика процесів виробництва, розподілу, перерозподілу та використання доходу. Кожний рахунок відповідає одному з аспектів економічної діяльності.

Рахунки можна поділити на **поточні** та **рахунки нагромадження**. До перших належать ті, в яких операції повністю закінчуються в поточному році: рахунки виробництва та доходів. До других належать рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін обсягу активів, рахунок переоцінки.

Взаємозв'язок усієї системи рахунків забезпечується тим, що балансувальна стаття попереднього рахунка, відображена в розділі “Використання”, є вихідним показником розділу “Ресурси” наступного рахунка.

Рахунок виробництва складається для економіки в цілому, її секторів і галузей. Він відбиває операції, що стосуються процесу виробництва. **Ресурсна** частина містить валовий випуск товарів і послуг. У частині **використання**

відображається проміжне споживання товарів і послуг. **Балансувальна** стаття (для секторів і галузей) – валова додана вартість, яка використовується при обчисленні ВВП виробничим методом.

Рахунок утворення доходу відбиває розподільні операції, безпосередньо пов'язані з процесом виробництва. **Ресурсна** частина рахунка складається з валового внутрішнього продукту в ринкових цінах і субсидій на виробництво та імпорту, а частина **використання** включає елементи первинного розподілу валового внутрішнього продукту на оплату праці найманих працівників, податки на виробництво та імпорту і валовий прибуток, змішаний дохід.

Рахунок розподілу первинного доходу (на рівні економіки) у **ресурсній** частині містить такі елементи: валовий прибуток, змішаний дохід, оплату праці найманих працівників, чисті податки на виробництво та імпорту і дохід від власності, одержаний від інших країн. **Використання** – це дохід від власності, переданий іншим країнам. **Балансувальна** стаття – валовий національний дохід.

Рахунок вторинного розподілу доходу охоплює перерозподіл доходу через поточні трансфертні операції. **Ресурсна** частина: валовий національний дохід та одержані поточні трансферти в грошовому вираженні. **Використання** – це передані трансферти в грошовому вираженні. **Балансувальною** статтею даного рахунка є наявний дохід.

Наявний дохід – це дохід, який може бути використаний безпосередньо на кінцеве споживання та заощадження у вигляді придбання нефінансових і фінансових активів (**рахунок використання наявного доходу**). **Балансувальна** стаття даного рахунка – валове національне заощадження.

Рахунок капіталу призначений для характеристики процесу нагромадження основного та оборотного капіталу та інших нефінансових активів. У **ресурсну** частину рахунка включають: валове заощадження, капітальні трансферти, одержані від інших країн. **Використання** – валове нагромадження основного капіталу, зміна запасів матеріальних оборотних коштів, придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів і цінностей, капітальні трансферти, передані іншим країнам. **Балансувальна** стаття – чисте кредитування (+), чисте запозичення (-).

У **фінансовому рахунку** відбиваються операції з фінансовими інструментами. Особливість фінансового рахунка полягає в тому, що і для активів, і для пасивів використовують одну й ту ж класифікацію фінансових інструментів.

Рахунок інших змін в обсязі активів відображає рух капіталу під впливом відкриття або вичерпання корисних копалин, руйнування активів унаслідок стихійного лиха, їх некомпенсованих конфіскацій, внаслідок змін класифікації та змін у структурі.

Рахунок переоцінки відображає холдинговий прибуток або збиток унаслідок зміни вартості капіталу, обумовлених динамікою цін різних активів і пасивів за певний період часу.

Особливий тип рахунків у СНР – **баланси активів і пасивів**. Вони відображають наявність у країні або в певному секторі активів, пасивів, а також чистої вартості капіталу в момент складання балансу. В СНР є три самостійні баланси: початковий баланс активів і пасивів; зміни в балансі активів і пасивів; заключний баланс активів і пасивів.

Своєрідною зведеною таблицею СНР є **рахунок товарів і послуг**, який характеризує загальні ресурси продуктів і послуг у економіці в цілому, а також напрямки використання цих ресурсів.

Зовнішньоекономічні рахунки характеризують зв'язки економіки країни з економікою зарубіжних країн, які виявляються в формі зовнішньоекономічної діяльності. Результати зовнішньоекономічної діяльності фіксуються в трьох рахунках: 1) зовнішньому рахунку товарів і послуг; 2) зовнішньому рахунку первинного доходу і поточних трансфертів; 3) зовнішньому рахунку капіталу.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення системи національних рахунків.
2. Сформулюйте предмет курсу “Система національних рахунків”.
3. Назвіть методи, які використовуються при побудові та аналізі даних СНР.
4. Висвітліть завдання, які вирішуються в ході аналізу системи.
5. Висвітліть сутність категорії *економічна діяльність* у СНР.
6. Що означає *внутрішня та національна економіка* за визначенням СНР?
7. Що є основою розмежування *ринкових* продуктів і послуг і *неринкових*?
8. Дайте визначення категорій *економічна територія, резидент, центр економічного інтересу*, як вони трактуються у СНР.
9. Які основні міжнародні класифікації застосовує СНР?
10. Розкажіть про класифікацію галузей економіки.
11. Що являє собою класифікатор секторів економіки?
12. Назвіть функції кожного сектора економіки.
13. Перелічте джерела фінансування секторів економіки.
14. Розкажіть про класифікацію економічних операцій.
15. Назвіть класифікаційні групи активів і пасивів за СНР.
16. Яка класифікація податків і субсидій передбачена у СНР?
17. Розкажіть про класифікацію основних рахунків СНР.

Тема 2. Показники результатів економічної діяльності в СНР

Загальні положення

Для оцінки результатів економічної діяльності СНР використовує таку систему цін:

- ринкова ціна – ціна виробника та ціна кінцевого споживача;
- основна ціна;
- факторна ціна.

Факторна ціна використовується в міжгалузевому балансі.

Основна ціна – це ціна, яку отримує виробник за одиницю реалізованого товару чи послуги без податків на продукти, але з урахуванням субсидій на продукти.

Ринкова ціна виробника – це ціна, яку отримує виробник за одиницю реалізованого товару чи послуги. Вона включає податки на продукти (крім податку на додану вартість і податків на імпорт) і не включає субсидії на продукти, тобто включає чисті податки.

Ринкова ціна кінцевого споживача включає всі чисті податки на продукти, торговельні та транспортні націнки.

У національних рахунках використовуються **два рівні показників і два методи оцінки**. Для економіки в цілому результати вимірюються, перш за все, випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом у ринкових цінах; для секторів і галузей економіки – випуском і валовою доданою вартістю в основних цінах.

Показники результатів економічної діяльності в СНР складаються з показників **валових і чистих** результатів. Валові показники відрізняються від чистих на величину споживання основного капіталу.

Сумарним результатом діяльності виробничих одиниць-резидентів протягом даного періоду є **валовий випуск** товарів і послуг (ринкових і неринкових). У міжнародній практиці валовий випуск не є оціночним показником результатів економічної діяльності, бо на його обсяг впливає проміжне споживання – частина валового випуску, яка відображає витрати минулої праці на виробництво товарів і послуг. **Проміжне споживання** – це вартість усіх спожитих благ (за відрахуванням споживання основного капіталу) і ринкових послуг, які спожиті протягом року інституціональними одиницями для виробництва інших благ і послуг.

Основними показниками результатів виробництва на макрорівні є випуск товарів і послуг, валовий внутрішній продукт, валовий прибуток економіки,

валовий національний дохід, валовий наявний дохід, національне кінцеве споживання, валове національне заощадження, чисте кредитування (+), чисте запозичення (-).

Центральним показником СНР є **валовий внутрішній продукт (ВВП)**. ВВП – це вартість кінцевої продукції, яка вироблена економічними одиницями на території даної країни за певний період.

Методи обчислення ВВП відповідають трьом фазам відтворення суспільного продукту: виробництво, розподіл, кінцеве використання.

На стадії виробництва (**виробничий метод**) ВВП визначається як сума валової доданої вартості виробничих одиниць-резидентів і чистих податків на продукти та імпорт. Валова додана вартість дорівнює різниці між валовим випуском і проміжним споживанням.

На стадії розподілу (**розподільний метод**) ВВП обчислюють як суму первинних доходів від виробничої діяльності одиниць-резидентів:

- оплати праці найманих працівників;
- чистих податків на виробництво та імпорт;
- валового прибутку, змішаного доходу.

На стадії використання (**метод кінцевого використання**) ВВП обчислюють за категоріями кінцевого використання за такою схемою:

1. Кінцеві споживчі витрати (1.1+1.2+1.3):
 - 1.1 Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств.
 - 1.2 Кінцеві споживчі витрати державних установ.
 - 1.3 Кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства.
2. Валове нагромадження (2.1+2.2):
 - 2.1 Валове нагромадження основного капіталу.
 - 2.2 Зміна запасів матеріальних оборотних коштів.
3. Сальдо експорту та імпорту товарів і послуг.
4. Валовий внутрішній продукт (1+2+3).

Поряд з валовим випуском і валовим внутрішнім продуктом СНР розглядає такі показники результатів економічної діяльності.

Валовий прибуток економіки, змішаний дохід характеризує перевищення доходів над витратами, що одержують підприємства в результаті виробництва. Він являє собою різницю між ВВП та витратами виробників, пов'язаними з оплатою праці найманих працівників і чистими податками на виробництво та імпорт.

Валовий національний дохід – це первинний дохід, одержаний резидентами даної країни від участі в процесі виробництва ВВП своєї країни та ВВП інших країн. Валовий національний дохід більший за ВВП на сальдо

первинного доходу, одержаного резидентами від нерезидентів, та первинного доходу, переданого нерезидентам (оплата праці найманих працівників, податки та субсидії на виробництво, дохід від власності).

Валовий наявний дохід більший за валовий національний дохід на сальдо одержаних від інших країн та переданих їм поточних трансфертів (у грошовому вираженні). Він є джерелом кінцевих споживчих витрат і валового заощадження.

Кінцеві споживчі витрати включають витрати на товари та послуги домашніх господарств і кінцеві споживчі витрати державних закладів і некомерційних організацій, які обслуговують населення.

Валове заощадження є основним джерелом **валового нагромадження**. Також ресурсами для нагромадження є капітальні трансферти, одержані від інших країн. Вкладання в активи здійснюється за такими напрямками: валове нагромадження основного капіталу; зміна запасів матеріальних оборотних коштів; придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів; придбання за виключенням вибуття цінностей, капітальні трансферти, передані іншим країнам; чисте кредитування (+), чисте запозичення (-).

Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) визначають як різницю між валовим заощадженням, з одного боку, і валовим нагромадженням і чистою купівлею невироблених нефінансових активів та цінностей – з іншого, плюс сальдо капітальних трансфертів, одержаних від інших країн. На рівні народного господарства чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) відображає здатність нації до фінансування (якщо “+”) чи потрібність нації у фінансуванні іншими країнами (якщо “-“) операцій усередині країни.

Розв'язання типових задач

Приклад 1. У 2003 р. макроекономічні процеси в Україні характеризувалися такими даними:

Показник	Млн. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	603704
Податки за виключенням субсидій на продукти	27127
Податки на виробництво та імпорту, нараховані резидентами	34277
Податки на виробництво та імпорту, отримані резидентами	34279
Субсидії на виробництво та імпорту	4030
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	-3097
Проміжне споживання	363487
Оплата праці найманих працівників, що нарахована резидентами	122188
Оплата праці найманих працівників, отримана резидентами	122940
Доход від власності, одержаний від інших країн	581
Доход від власності, сплачений іншим країнам	4432
Поточні трансферти, одержані від інших країн	12299
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	592
Кінцеві споживчі витрати: індивідуальні	180730
колективні	20894
Споживання основного капіталу	38885
Валове нагромадження основного капіталу	55075
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3661
Придбання за виключенням вибуття цінностей	115
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	59
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	1
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	16
Експорт товарів і послуг	154394
Імпорт товарів і послуг	147525

Визначте показники результатів економічної діяльності України в 2003 р.

$$\begin{aligned} \text{Валовий внутрішній продукт} &= 603704 + 27127 - 363487 = \\ &= 267344 \text{ млн. грн.} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Валовий прибуток, змішаний доход} &= 267344 - 122188 - (34277 - 4030) = \\ &= 114909 \text{ млн. грн.} \end{aligned}$$

$$\text{Валовий національний доход} = 267344 + (-3097) = 264247 \text{ млн. грн.}$$

Валовий наявний дохід = $264247 + (12299 - 592) = 275954$ млн. грн.
Валове заощадження = $275954 - (180730 + 20894) = 74330$ млн. грн.
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-) =
= $74330 + (59 - 1) - 55075 - 3661 - 16 - 115 = 15521$ млн. грн.

Приклад 2. За даними приклада 1 (у тому числі, даними, отриманими в ході розрахунків) визначте валовий внутрішній продукт розподільним методом і методом кінцевого використання.

Розподільний метод. Валовий внутрішній продукт = $122188 + (34277 - 4030) + 114909 = 267344$ млн. грн.

Метод кінцевого використання. Валовий внутрішній продукт = $(180730 + 20894) + (55075 + 3661 + 115) + (154394 - 147525) = 267344$ млн. грн.

Контрольні запитання

1. Яка система цін використовується у СНР?
2. Що являють собою показники валових і чистих результатів економічної діяльності?
3. Як обчислюється валовий внутрішній продукт на стадії його виробництва?
4. Назвіть елементи первинного розподілу валового внутрішнього продукту.
5. Як розраховується валовий внутрішній продукт на стадії його кінцевого використання?
6. Назвіть основні показники результатів економічної діяльності за системою національних рахунків і розкрийте взаємозв'язки між ними.

Задачі для самостійної роботи

2.1. За наведеними даними визначте валовий внутрішній продукт країни трьома методами:

Показник	Млрд. гр. од.
Випуск у основних цінах	420
Податки на продукти та імпорт	29
Субсидії на продукти та імпорт	9
Проміжне споживання	197
Валовий прибуток, змішаний дохід	110
Оплата праці найманих працівників	106
Податки на виробництво та імпорт	35
Субсидії на виробництво та імпорт	8
Кінцеві споживчі витрати	167
Валове нагромадження	58
Чистий експорт товарів і послуг	18

2.2. За наведеними даними визначте показники результатів економічної діяльності країни:

Показник	Гр. од.
Валовий випуск (у основних цінах)	2700,0
Чисті податки на продукти та імпорт	100,0
Проміжне споживання	1411,0
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	650,0
Оплата праці, нарахована резидентами сезонним іноземним працівникам	1,5
Оплата праці резидентів, одержана від інших країн	4,5
Чисті податки на виробництво та імпорт	175,0
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	5
Доход від власності, одержаний від інших країн	13,0
Доход від власності, сплачений іншим країнам	11,0
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,4
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	1,8
Кінцеві споживчі витрати	1010,0
Споживання основного капіталу	127,0
Валове нагромадження основного капіталу	291,0
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	30,0
Придбання за виключенням вибуття цінностей	5,5

Капітальні трансферти, одержані від інших країн	10,3
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	11,7
Чисте придбання фінансових активів	255,7
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	199,0
Експорт товарів і послуг	352,5
Імпорт товарів і послуг	300,0

Визначте валовий внутрішній продукт країни трьома методами.

2.3. Існують дані щодо макроекономічних процесів у країні в звітному році (млн. грн.):

- сумарна валова додана вартість – 108465;
- валовий випуск у основних цінах – 276246;
- податки на виробництво та імпорт – 27530;
- субсидії на виробництво та імпорт – 4555;
- чисті податки на продукти та імпорт – 21977;
- проміжне споживання – 167781;
- оплата праці, нарахована резидентами найманим працівникам – 57838;
- оплата праці, отримана резидентами країни – 57902;
- сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн - -3508;
- доход від власності, одержаний від інших країн – 341;
- доход від власності, сплачений іншим країнам – 3913;
- споживання основного капіталу – 23230;
- поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн – 1;
- інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 3138;
- інші поточні трансферти, сплачені іншим країнам – 234;
- соціальні допомоги, крім допомог у натурі, сплачені іншим країнам – 4;
- кінцеві споживчі витрати:
 - індивідуальні – 91064,
 - колективні – 9417;
- валове нагромадження основного капіталу – 25131;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів - -2519;
- придбання за виключенням вибуття цінностей – 134.

Визначте показники результатів економічної діяльності країни за звітний рік.

2.4. Існують дані щодо макроекономічних показників країни:

Показник	Тис. доларів США
Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах	...
Валовий випуск у основних цінах	6928,05

Проміжне споживання	3222,60
Чисті податки на продукти та імпорт	321,45
Оплата праці найманих працівників	1985,10
Валовий прибуток, змішаний дохід	...
Чисті податки на виробництво та імпорт	594,00
Валове заощадження	...
Доход від власності, одержаний від інших країн	43,95
Доход від власності, сплачений іншим країнам	217,05
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,7
Поточні трансферти, передані іншим країнам	6,6
Валовий національний дохід	...
Валовий національний наявний дохід	...
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	...
Кінцеві споживчі витрати	3072,45
Валове нагромадження основного капіталу і зміна запасів матеріальних оборотних коштів	712,95
Придбання за виключенням вибуття цінностей	-50,55

Визначте відсутні в таблиці показники.

2.5. Визначте валовий внутрішній продукт трьома методами (гр. од.):

- випуск товарів і надання послуг у основних цінах – 292,5;
- проміжне споживання (включно з послугами фінансових посередників) – 144,8;
- чисті податки на продукти та імпорт – 14,6;
- інші чисті податки на виробництво – 1,7;
- оплата праці найманих працівників – 69,6;
- валовий прибуток, змішаний дохід – 76,4
- кінцеві споживчі витрати:
 - домашніх господарств – 65,8;
 - сектора загального державного управління – 25,1;
 - некомерційних організації – 3,0;
- валове нагромадження основного капіталу – 33,3;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 8,5;
- сальдо експорту та імпорту – 20,6.

2.6. У поточному році результати економічної діяльності країни становили:

Показник	Млрд. гр. од.
Валовий випуск у основних цінах	289
Проміжне споживання	180
Чисті податки на продукти та імпорт	20

Індекс-дефлятор валового внутрішнього продукту до попереднього року – 1,12.

Визначте:

- 1) обсяги валового внутрішнього продукту в фактичних і порівняних цінах;
- 2) абсолютний приріст номінального валового внутрішнього продукту за рахунок динаміки цін.

2.7. Відомо, що в Україні у 2000 р. номінальний валовий внутрішній продукт складав 174,0 млрд. грн., а у 1999 р – 130,4 млрд. грн. Індекс-дефлятор валового внутрішнього продукту в 2000 р. – 1,25.

Визначте:

- 1) реальний валовий внутрішній продукт у 2000 р.;
- 2) індекс реального валового внутрішнього продукту (двома методами).

2.8. Номінальний валовий внутрішній продукт країни у 2002 р. становив 140 млрд. гр. од., у 2005 – 182. Дефлятор валового внутрішнього продукту в % до попереднього року:

2003 – 105; 2004 – 108; 2005 – 104,5.

Визначте, як змінився реальний ВВП у 2005 р. порівняно з 2002 р.

2.9. Темпи приросту фізичного обсягу валового внутрішнього продукту в % до попереднього року становили:

Країна	2003	2004	2005
А	1,8	1,5	1,4
Б	1,4	2,1	1,6

Визначте для кожної країни темпи приросту фізичного обсягу валового внутрішнього продукту в 2005 р. порівняно з 2002 р. Зробіть висновки.

2.10. Є такі дані за галузями економіки:

Показник	Базисний період	Поточний період
Валовий випуск, млрд. гр. од.	170	182
Частка проміжного споживання у вартості валового випуску, %	46	50
Частка споживання основного капіталу у вартості валового випуску, %	15,2	17,0

Окрім того, відомо, що в поточному періоді, порівняно з базисним, ціни на валовий випуск зросли в середньому на 10%, на проміжне споживання – на 5%, на основний капітал знизилися на 2%.

Визначте:

- 1) валову та чисту додану вартість за кожний період;
- 2) індекси фізичного обсягу валового випуску, валової та чистої доданої вартості.

2.11. Результати економічної діяльності характеризуються даними, млрд.гр. од.:

Показник	Базисний період	Поточний період
Валовий випуск у основних цінах	40,2	48,6
Податки на продукти та імпорт	2,8	3,2
Субсидії на продукти та імпорт	0,7	0,8
Проміжне споживання	24,5	30,4

Основні ціни на елементи валового випуску зросли в середньому на 4,5%, на елементи проміжного споживання – на 5,2%, фізичний обсяг продукції, що підлягає оподаткуванню, зріс на 25%.

Визначте:

- 1) індекс реального ВВП;
- 2) абсолютний приріст ВВП за рахунок фізичного обсягу та цін.

2.12. Результати економічної діяльності характеризуються даними, тис.гр.од.:

Показник	Базисний період	Поточний період	Індекси,% (базисний період = 100)	
			Цін	Фізичного обсягу
Валовий випуск галузей, що виробляють товари	150	260	130	
Валовий випуск галузей, які надають ринкові послуги	240	480	150	
Поточні витрати бюджетних організацій	100	180		115
Проміжне споживання в галузях, що виробляють товари	60	112	140	
Проміжне споживання в сфері ринкових послуг	35	30		
Проміжне споживання бюджетних організацій	80	104	130	
Чисті податки на продукти та імпорт	38	69,7	170	

Визначте:

- 1) індекс фізичного обсягу валового випуску;
- 2) індекс фізичного обсягу валового внутрішнього продукту;
- 3) індекс дефлятор валового внутрішнього продукту.

Тема 3. Рахунок виробництва в СНР

Загальні положення

Рахунок виробництва розробляється з метою аналізу результатів виробництва продуктів і послуг. Він відображає операції, які безпосередньо відносяться до процесу виробництва. Його складають за галузями, секторами та для економіки в цілому (зведений рахунок).

У **ресурсній** частині рахунка виробництва за галузями та секторами (схема 3.1) відображається випуск товарів і послуг у основних цінах, який являє собою сумарну вартість усіх товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності господарчих одиниць-резидентів протягом даного періоду.

У розділі “**Використання**” відображається проміжне споживання товарів і послуг. **Балансувальна стаття** – валова додана вартість, яка визначається як різниця між випуском і проміжним споживанням.

Схема 3.1

Рахунок виробництва для сектора або галузі

Використання	Ресурси
2. Проміжне споживання	1. Випуск товарів і послуг
3. Валова додана вартість (п.1-п.2)	
Всього (п.2+п.3)	Всього (п.1)

Вихідним показником **ресурсної** частини зведеного рахунка виробництва (схема 3.2) є валовий випуск товарів і послуг.

Схема 3.2

Зведений рахунок виробництва

Використання	Ресурси
4. Проміжне споживання	1. Валовий випуск у основних цінах
5. Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах (п.3-п.4)	2. Чисті податки на продукти та імпорт
	3. Валовий випуск у ринкових цінах (п.1+п.2)
Всього (п.4+п.5)	Всього (п.3)

У цьому рахунку валовий випуск відображається і в основних, і в ринкових цінах. Найбільше економічне значення має показник випуску в ринкових цінах. Цей показник визначає загальну вартість вироблених товарів і

послуг, які далі були використані на проміжне та кінцеве споживання. Показник випуску в ринкових цінах використовується також для ув'язки показників усіх рахунків системи в рахунку товарів і послуг.

Розділ “**Використання**” включає проміжне споживання та балансувальну статтю рахунка – **валовий внутрішній продукт** у ринкових цінах.

Існує два **основних напрямки** аналізу показників рахунка виробництва. Перший стосується аналізу **структури** показників рахунка та охоплює:

- визначення частки товарів і послуг, ринкового та неринкового виробництва, окремих галузей та секторів економіки в загальному обсязі випуску товарів і послуг та у валовому внутрішньому продукті;
- виявлення податкової місткості виробництва на основі порівняння показників обсягу податків з показниками результатів виробництва;
- аналіз ефективності виробництва на основі порівняння показників результатів виробництва з показниками проміжного споживання;
- аналіз співвідношення валової доданої вартості та валового внутрішнього продукту і витрат праці у галузях, секторах чи в економіці в цілому, яке характеризує продуктивність праці відповідно в галузях, секторах чи суспільну продуктивність праці. Витрати живої праці можуть характеризуватися показниками: чисельність зайнятих у виробництві, кількість відпрацьованого часу, величина оплати праці (з рахунка утворення доходу);
- аналіз співвідношення ВВП чи валової доданої вартості галузі або сектора економіки та сукупних витрат праці та капіталу (проміжне споживання, споживання основного капіталу, витрати живої праці), яке характеризує обсяг кінцевого результату виробництва, що припадає на одиницю витрат і являє собою загальний, зведений показник рівня економічної ефективності виробництва.

Другий напрямок аналізу рахунка виробництва пов'язаний із аналізом **динаміки та впливу факторів** показників результатів виробничої діяльності. Він здійснюється за допомогою індексного та регресійно-корреляційного аналізу.

На основі балансувальної статті рахунка виробництва розраховують аналітичні показники (наприклад, ВВП на душу населення), які використовують у міжнародних порівняннях.

Розв'язання типових задач

Приклад 3. За даними приклада 1:

- 1) скласти рахунок виробництва для України в 2003 р.;
- 2) розрахувати відносні величини структури валового випуску в ринкових цінах;
- 3) обчислити відносну величину координації, яка характеризує співвідношення між витратами живої та минулої праці.

1)

Рахунок виробництва

Використання	Млн. грн.	Ресурси	Млн. грн
Проміжне споживання	363487	Випуск (в основних цінах)	603704
Валовий внутрішній продукт	267344	Податки за виключенням субсидій на продукти	27127
Всього	630831	Всього (випуск у ринкових цінах)	630831
Споживання основного капіталу	38885		
Чистий внутрішній продукт	228459		

2) Для визначення структури випуску в ринкових цінах обчислимо спочатку сумарну валову додану вартість.

Сумарна додана вартість = $267344 - 27127 = 240217$ млн. грн.

Далі розрахуємо відносні величини структури:

Частка сумарної доданої вартості у випуску в ринкових цінах = $= 240217 : 630831 * 100 = 38,1\%$.

Частка чистих податків на продукти у випуску в ринкових цінах = $= 27127 : 630831 * 100 = 4,3\%$.

Частка проміжного споживання у випуску в ринкових цінах = $= 363487 : 630831 * 100 = 57,6\%$.

Отримані результати свідчать про неприпустимо велику частку в валовому випуску України проміжного споживання і, відповідно, невелику питому вагу сумарної доданої вартості.

3) Відносна величина координації = $267344 : 363487 = 0,74$.

Таким чином, на кожну гривню витрат минулої праці у 2003 р. припадало всього 74 коп. витрат живої.

Контрольні запитання

1. Наведіть схему рахунка виробництва для сектора та опишіть його елементи.
2. Назвіть елементи зведеного рахунка виробництва.
3. Що являє собою валовий випуск продукції та послуг та як він розраховується для галузей, в яких безпосередньо виробляються матеріальні блага?
4. Як обчислюється валовий випуск у галузях сфери обігу?
5. Як у сфері ринкових послуг розраховується валовий випуск?
6. Чому дорівнює валовий випуск у сфері неринкових послуг?
7. Як у СНР визначається проміжне споживання та з яких елементів воно складається?
8. Які елементи витрат не включає проміжне споживання?
9. У яких цінах оцінюються товари і послуги, призначені для проміжного споживання?
10. Висвітліть напрямки аналізу рахунка виробництва.

Задачі для самостійної роботи

3.1. Деякі макроекономічні показники розвитку України в 2001 році такі, млн. грн.:

- валовий випуск в основних цінах – 460520;
- податки за виключенням субсидій на продукти та імпорт – 23700;
- проміжне споживання – 280030;
- споживання основного капіталу – 34303.

Визначте необхідні показники і складіть рахунок виробництва. На основі даного рахунка проаналізуйте макроекономічні пропорції в країні (за допомогою відносних величин структури та координації)

3.2. За фактичними даними по Україні (млн. грн.) визначте відсутні в рахунку виробництва показники:

Показник	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Ресурси				
Валовий випуск у основних цінах	204421	220679		373893
Чисті податки на продукти	12298		21977	
Всього		236304		
Використання				
Проміжне споживання	123354		167781	
Валовий внутрішній продукт		102593		170070
Всього			298223	399701

3.3. Використайте вихідні та розрахункові дані задач 3.1. і 3.2. та для кожного року, з 1997 р. до 2001 р., визначте частку валового внутрішнього продукту та частку проміжного споживання у валовому випуску в ринкових цінах. Результати надайте у вигляді таблиці.

Зробіть висновки щодо структури валового випуску та проаналізуйте зміни в структурі за 1998-2001 рр.

Що характеризує показник частки проміжного споживання у валовому випуску?

Зробіть висновки.

3.4. За даними задач 3.1. і 3.2.:

- 1) для кожного року визначте сумарну валову додану вартість економіки України;

- 2) для кожного року проаналізуйте структуру валового випуску в ринкових цінах, визначивши частку в ньому валової доданої вартості, проміжного споживання та чистих податків на продукти; Результати надайте у вигляді таблиці;
- 3) проаналізуйте динаміку ціноутворюючого фактора за 1998-2001рр. (частки чистих податків у валовому випуску).

Зробіть висновки.

3.5. За даними задач 3.1., 3.2. і 3.4. для кожного року визначте співвідношення між валовою доданою вартістю і проміжним споживанням. Результати надайте у вигляді таблиці. Зробіть висновки.

3.6. За даними щодо проміжного споживання та валової доданої вартості окремих галузей економіки України в 2001 р. (у фактичних цінах, млн. грн.) визначте:

- 1) для кожної галузі частку валової доданої вартості у валовому випуску. Результати надайте у вигляді таблиці;
- 2) частку у валовому випуску галузей, які виробляють товари та галузей, які надають послуги;
- 3) абсолютну швидкість приросту частки галузей, які виробляють товари, у валовому випуску за 1997-2001 рр., враховуючи, що у 1996 р. частка галузей, які виробляли товари, у валовому випуску складала 65,7%;
- 4) частку у валовій доданій вартості економіки таких галузей: промисловості; сільського господарства, мисливства та лісового господарства; будівництва; торгівлі;
- 5) відносну величину порівняння часток у валовій доданій вартості галузей торгівлі та сільського господарства.

Зробіть висновки.

Галузі	Валова додана вартість	Проміжне споживання
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	29421	36885
Добувна промисловість	8513	14898
Обробна промисловість	35592	137167
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	11232	16673
Будівництво	7291	11048

Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	22409	16580
Транспорт і зв'язок	24587	16708
Освіта	8904	3533
Охорона здоров'я та соціальна допомога	6011	3994
Інші види економічної діяльності	26530	22544
Всього (в основних цінах)	180490	280030

3.7. Існують дані про секторну структуру випуску в Україні:

(млн. грн.)

Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Державне управління	Домашні господарства	Некомерційні організації
1996	135455	2343	16586	17207	4369
2001	357245	8502	33965	56791	4017

- 1) Визначте за кожний рік питому вагу секторів у валовому випуску країни і надайте результати у вигляді таблиці;
- 2) проаналізуйте зміну в секторній структурі валового випуску в 2001 р. порівняно з 1996 р. за допомогою середнього лінійного відхилення часток розподілу.

3.8. Підприємства галузей, які виробляють товари, отримали виручку від їх реалізації – 400 тис. грн. од., у тому числі, податок на додану вартість – 80 тис. грн. од. Підприємства сплатили експортні мита – 5 тис. грн. од.. З Держбюджету вони отримали 3 тис. грн. од., як відшкодування за встановлення цін на окремі види продукції нижче за її собівартість. Залишки незавершеного виробництва у підприємств на початок року - 8 тис. грн. од., на кінець – 9 тис. грн. од. Запаси готової продукції на складі на початок 50, на кінець 60 тис. грн. од.

Визначте випуск підприємств у основних цінах.

3.9. Визначте випуск послуг бюджетних установ (тис. грн. од.):

- заробітна плата – 220;
- фактичні внески на соціальне страхування – 55;
- витрати на придбання матеріалів – 30;
- оплата транспортних послуг – 25;
- оплата послуг зв'язку – 20;
- оплата комунальних послуг – 25;
- амортизація – 35.

3.10. За секторами економіки існують такі дані (гр. од.)

Сектор	Випуск (у основних цінах)		Проміжне споживання		Споживання основного капіталу	
	2003 р.	2005 р.	2003 р.	2005 р.	2003 р.	2005 р.
НФК	480000	490500	290000	300100	42000	43000
ФК	7200	7900	3940	4000	500	490
ДУ	49800	50000	21700	20000	7300	7500
ДГ	70800	71000	31000	32000	1000	1200
НКО	8640	8500	3600	3650	1300	1250
ПФП	-	-	2500	2590	-	-

Крім того відомо, що в базисному та звітному роках чисті податки на продукти склали 48000 гр. од. і 49000 гр. од. відповідно.

1. Для кожного року:

- скласти рахунок виробництва для секторів економіки та зведений рахунок виробництва;

- проаналізувати: 1) секторну структуру випуску; 2) структуру випуску в ринкових цінах.

2. Проаналізувати динаміку показників ресурсів зведеного рахунка виробництва, для чого обчислити:

1) абсолютний приріст, темп росту та темп приросту в 2005 р. порівняно з 2003 р.;

2) середні показники динаміки.

3. Розрахувати коефіцієнт випередження, який характеризує співвідношення середньорічних темпів приросту випуску сектора “Нефінансові корпорації” та випуску сектора “Фінансові корпорації” за 2004-2005 рр.

Зробіть висновки.

3.11. Скласти рахунки виробництва за даними задачі 2.2.

3.12. Скласти рахунки виробництва за даними задачі 2.3.

3.13. Скласти рахунки виробництва за даними задачі 2.4.

3.14. Наступні дані (тис. гр. од.) стосуються сектора “Нефінансові корпорації”:

- валовий випуск в основних цінах – 900;

- витрати на сировину, паливо, енергію та ін. – 460;

- основна заробітна плата, яка виплачується роботодавцями найманим працівникам – 160;

- премії робітникам – 20;
 - дотації на харчування – 10;
 - обов'язкові відрахування роботодавців у фонди соціального страхування – 20;
 - доплата до пенсій – 4;
 - орендна плата за обладнання – 16;
 - податок на майно підприємств – 30;
 - витрати на рекламу – 18;
 - оплата послуг зв'язку – 16;
 - оплата послуг страхування – 4;
 - компенсації, отримані роботодавцями з Держбюджету у зв'язку з використанням праці інвалідів – 2;
 - орендна плата за землю – 14;
 - проценти, виплачені за кредит – 4;
 - дивіденди, виплачені робітникам підприємств – 6;
 - проценти, отримані по банківським рахункам – 14;
 - отримані страхові відшкодування – 12;
 - виплачені страхові премії – 16;
 - штрафи:
 - отримані – 6,
 - сплачені – 4;
 - податок на прибуток – 36;
 - отримані з Держбюджету субсидії на капітальне будівництво – 80;
 - витрати підприємств на капітальне будівництво – 30;
 - витрати на придбання обладнання – 25;
 - зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 20.
- Скласти рахунок виробництва.

3.15. Нефінансові підприємства отримали виручку від реалізації товарів і послуг (тис. гр. од.) у розмірі 2090, у тому числі, податок на додану вартість – 91, експортні мита – 1. З Держбюджету підприємствам надані субсидії у зв'язку з реалізацією продукції за цінами, нижчими собівартості – 7. Залишки незавершеного виробництва на початок періоду – 8, на кінець 6. Запаси готової продукції – відповідно 50 та 60.

Компенсація сільськогосподарським товаровиробникам витрат на енергоресурси та інші субсидії на виробництво – 16.

Підприємства отримали проценти по депозитних вкладах - 26. Отримані штрафи склали 2,5, а страхові відшкодування – 3,5.

Витрати підприємств складають:

- на сировину, матеріали – 970;
- оренда будівель та обладнання – 72;
- представницькі витрати – 20;

- витрати на відрядження - 75, у тому числі в частині оплати добових – 35;
- послуги фінансово-кредитних закладів – 22;
- основна заробітна плата – 282;
- обов'язкові соціальні відрахування – 84;
- премії – 70;
- оплата учбових відпусток – 4;
- надбавки до пенсій – 5;
- оплата проїзду до місця роботи – 35;
- податки на транспортні засоби – 24;
- податки на майно підприємств – 30;
- податки за воду – 9;
- податок на землю – 25;
- дивіденди робітникам підприємств – 16;
- проценти, виплачені за кредит – 43;
- рента власникам землі – 23;
- податок на прибуток – 60;
- виплачені страхові премії – 6;
- штрафи виплачені – 1,5;
- вартість придбаних будівель, споруд, машин, обладнання – 132;
- капітальні вкладення в поліпшення землі – 18;
у тому числі, за рахунок бюджетних коштів – 17;
- витрати на капітальний ремонт основних засобів – 31;
- витрати на створення та придбання програмного забезпечення та баз даних ЕОМ – 14;
- вартість основних засобів, що вибули – 20;
у тому числі, безкоштовно передано школам основних засобів – 3;
- чисте придбання цінностей – 2,5.

Скласти рахунок виробництва.

3.16. Вартість реалізації товарів і послуг підприємств нефінансового сектора (без чистих податків на продукти та імпорт) – 470 гр. од.

З бюджету надійшло:

- державні компенсації у зв'язку з використанням праці інвалідів – 1,8;
- інвестиційні дотації – 14,4.

Витрати підприємств склали:

- на сировину, матеріали – 225;
- основна заробітна плата – 45;
- обов'язкові соціальні відрахування – 9;
- витрати на відрядження:
добові – 2,6,
оплата проїзду і готелів – 3,3;

- орендна плата за:
землю – 5,1,
будівлі та споруди – 3,8,
машини, обладнання, транспортні засоби – 2,7;
- витрати на рекламу – 4,6;
- оплата послуг банків – 0,9;
- оплата послуг страхових організацій – 0,8;
- податки на майно – 10,3;
- платежі за використання природних ресурсів – 4,9;
- штрафи сплачені – 2,6;
- річна сума амортизаційних відрахувань – 12.

Використання прибутку:

- податок на прибуток – 9;
- премії працівникам – 6,4;
- дотації на харчування – 2,3
- доплата до пенсій – 1,2;
- плата за навчання працівників підприємств у навчальних закладах в інтересах виробництва – 0,6.

Наявність матеріальних оборотних коштів:

- виробничі запаси:
на початок – 15,
на кінець – 21;
- незавершене виробництво:
на початок – 7,4,
на кінець – 6,7;
- готова, але не реалізована продукція:
на початок – 37,5,
на кінець – 45.

Валове нагромадження основного капіталу – 40.

Скласти рахунок виробництва.

Тема 4. Рахунки доходу

Загальні положення

Рахунки доходу є центральними в системі рахунків, бо вони пов'язують результат виробництва з процесами нагромадження та зміни фінансових активів і пасивів.

Рахунки доходу поділяють на **три групи** – це рахунки первинного розподілу доходу, рахунок вторинного розподілу доходу та рахунок використання доходу. У свою чергу рахунки первинного розподілу доходу складаються з рахунка утворення доходу та рахунка розподілу первинного доходу.

Первинним доходом є доход від виробничої діяльності та доход від власності.

Доход від виробничої діяльності включає:

- оплату праці найманих працівників;
- податки на виробництво та імпорт;
- валовий прибуток, змішаний доход.

Доход від власності - це доход від надання в користування іншим інституціональним одиницям фінансових і нефінансових активів, у тому числі землі, корисних копалин та інших нефінансових невироблених активів. Тобто це проценти, дивіденди, рента за користування землею, плата за розробку корисних копалин та ін.

Рахунок утворення доходу відображає використання валового внутрішнього продукту (по секторах і галузях – валової доданої вартості) на виплату первинного доходу від виробничої діяльності інституціональними одиницями-резидентами і резидентам, і нерезидентам. Підкреслимо, що у цьому рахунку відображаються **виплачений доход від виробничої діяльності**, а не одержаний первинний доход. Доход від власності в рахунку утворення доходу не відображається.

Ресурсною частиною рахунка на рівні сектора або галузі (схема 4.1) є балансувальна стаття рахунка виробництва – валова додана вартість.

Розділ “**Використання**” включає елементи первинного розподілу валової доданої вартості на оплату праці найманих працівників, інші податки на виробництво та імпорт (за винятком субсидій на виробництво та імпорт). У рахунку утворення доходу за секторами або галузями відображаються тільки **інші** чисті податки на виробництво, бо саме вони є компонентами валової доданої вартості, яка обчислюється в основних цінах.

Балансувальною статтею рахунка утворення доходу є **валовий прибуток, змішаний доход**. Її дістають після відрахування з валової доданої

вартості оплати праці, а також інших чистих податків на виробництво та імпорт.

Схема 4.1

Рахунок утворення доходу для сектора або галузі

Використання	Ресурси
3. Оплата праці найманих працівників	1. Валова додана вартість
4. Інші чисті податки на виробництво та імпорт	
5. Валовий прибуток, змішаний дохід (п.2-п.3-п.4)	
6. Всього (п.3+п.4+п.5)	2. Всього (п.1)

Для економіки в цілому складається зведений рахунок утворення доходу (схема 4.2). У **ресурсну** частину рахунка переноситься показник ВВП з рахунка виробництва, а в розділі “**Використання**” відображаються оплата праці та чисті податки на виробництво та імпорт. **Балансувальною** статтею є **валовий прибуток економіки, змішаний дохід**.

Схема 4.2

Зведений рахунок утворення доходу

Використання	Ресурси
3. Оплата праці найманих працівників	1. Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах
4. Чисті податки на виробництво та імпорт	
5. Валовий прибуток, змішаний дохід (п.2-п.3-п.4)	
6. Всього (п.3+п.4+п.5)	2. Всього (п.1)

Відповідно до методології СНР **оплата праці найманих працівників** охоплює всі виплати інституціональними одиницями-резидентами своїм найманим працівникам (резидентам і нерезидентам). Він включає елементи: заробітну плату (в грошовій та натуральній формі), а також фактичні та умовні внески на соціальне страхування.

Існують два основних **напрямки аналізу** рахунка утворення доходу: аналіз динаміки його показників і вивчення структури та координації за різними напрямками:

- визначення частки оплати праці найманих працівників, чистих податків і валового прибутку в ВВП;
- отримання оцінки зарплатомісткості на основі порівняння оплати праці та ВВП, порівняння зарплатомісткості валової доданої вартості в різних галузях;

- визначення частки виплат у грошовій та натуральній формі в оплаті праці найманих працівників, частки оплати праці різних категорій працівників, аналіз галузевих відмінностей оплати праці;
- аналіз основних показників рахунка утворення доходу в розрахунку на одного зайнятого та на одного мешканця країни;
- дослідження зміни ефективності використання живої праці на основі аналізу співвідношення темпів росту валової доданої вартості або ВВП і оплати праці та ін.

Рахунок розподілу первинного доходу відображає його розподіл серед тих, хто отримує дохід. Рахунок складається для секторів та економіки в цілому.

У **ресурсну** частину рахунка розподілу первинного доходу для сектора (схема 4.3) з попереднього рахунка переноситься балансувальна стаття – валовий прибуток, змішаний дохід для відповідного сектора. Також у ресурсах показують інші доходи від виробничої діяльності та одержаний дохід від власності.

У “**Використанні**” відображають сплачений відповідним сектором дохід від власності.

Балансувальна стаття рахунка розподілу первинного доходу – це **валове сальдо первинних доходів**.

Схема 4.3

Рахунок розподілу первинного доходу для сектора

Використання	Ресурси
6. Дохід від власності сплачений	1. Валовий прибуток, змішаний дохід
7. Валове сальдо первинних доходів (п.5-п.6)	2. Оплата праці найманих працівників
	3. Чисті податки на виробництво та імпорт
	4. Дохід від власності одержаний
8. Всього (п.6+п.7)	5. Всього (п.1+п.2+п.3+п.4)

У **зведеному** рахунку розподілу первинного доходу (схема 4.4) в ресурсах та у використанні будуть відображатися тільки первинні доходи, одержані від інших країн та сплачені іншим країнам. Резиденти країни одержать такі первинні доходи з-за кордону: заробітну плату своїх громадян за кордоном; прибуток підприємств, який отримано від діяльності за кордоном, але переказано в Україну і т.д. Відповідно сплачуються іншим країнам доходи

іноземних громадян або корпорацій-нерезидентів, які не буде використано в Україні.

На рівні економіки в цілому сальдо первинних доходів, визначених на валовій основі, тобто до урахування споживання основного капіталу, становить **валовий національний доход (ВНД)** (балансувальна стаття рахунка).

Схема 4.4
Зведений рахунок розподілу первинного доходу

Використання	Ресурси
6. Доходи від власності, сплачений іншим країнам	1. Валовий прибуток економіки, змішаний дохід
7. Валовий національний дохід (п.5-п.6)	2. Оплата праці найманих працівників
	3. Чисті податки на виробництво та імпорту
	4. Дохід від власності, одержаний від інших країн
8. Всього (п.6+п.7)	5. Всього (п.1+п.2+п.3+п.4)

Основними напрямками аналізу рахунка розподілу первинного доходу є аналіз структури ВНД за видами первинних доходів, за секторами – отримувачами первинних доходів; аналіз співвідношення ВНД та ВВП; порівняння первинних доходів, одержаних сектором економіки, з його внеском в утворення ВВП; аналіз динаміки показників рахунка; визначення тенденцій у зміні обсягу та структури одержаних резидентами первинних доходів.

Рахунок вторинного розподілу доходу відображає, як валовий національний дохід на рівні економіки, або валове сальдо первинних доходів на рівні сектора трансформується (через одержання й сплату поточних трансфертів) у наявний дохід – кінцеву суму, яку можна використовувати для цілей споживання та заощадження.

У **ресурсній** частині (для сектора) рахунок містить показник валове сальдо первинних доходів, який переноситься з попереднього рахунка (схема 4.5). Також у ресурсній частині відображаються поточні трансферти, одержані господарчими одиницями (в грошовому вираженні).

У частині “**Використання**” відображаються поточні трансферти в грошовому вираженні, передані іншим господарчим одиницям.

Балансувальна стаття рахунка - валовий наявний дохід.

Схема 4.5
Рахунок вторинного розподілу доходу для сектора

Використання	Ресурси
4. Поточні трансферти передані (у грошовому вираженні)	1. Валове сальдо первинних доходів
5. Валовий наявний доход (п.3-п.4)	2. Поточні трансферти одержані (у грошовому вираженні)
6. Всього (п.4+п.5)	3. Всього (п.1+ п.2)

Для секторів економіки складають також **рахунок перерозподілу доходу в натурі** (схема 4.6). Він є необхідним через те, що в Україні значна частка доходів отримується не в грошовому, а в натуральному вигляді, тобто у вигляді тієї чи іншої продукції або послуги. Цей рахунок має особливе значення для секторів домашніх господарств, некомерційних організацій та загального державного управління. **Ресурси** рахунка перерозподілу доходу в натурі, крім наявного доходу, утворюють соціальні трансферти в натурі (допомога, неринкові послуги, як-то освіта, охорона здоров'я), що одержують домашні господарства. У **використанні** рахунка відображаються ті самі трансферти, але такі, що передають урядові та неприбуткові установи. **Балансувальною** статтею рахунка є **валовий скоригований наявний доход**.

Схема 4.6
Рахунок перерозподілу доходу в натурі

Використання	Ресурси
4. Соціальні трансферти в натурі передані	1. Валовий наявний доход
5. Валовий скоригований наявний доход	2. Соціальні трансферти в натурі одержані
6. Всього (п.4+п.5)	3. Всього (п.1+ п.2)

Зведений рахунок вторинного розподілу доходу (схема 4.7). На рівні економіки в **ресурсній** частині рахунка відображаються валовий національний доход і поточні трансферти, одержані від інших країн. У розділі "**Використання**" відображаються поточні трансферти, передані іншим країнам. **Балансувальна** стаття рахунка - **валовий національний наявний доход**. Таким чином, він більший за валовий національний доход на величину сальдо поточних трансфертів, одержаних від інших країн.

Схема 4.7
Зведений рахунок вторинного розподілу доходу

Використання	Ресурси
4. Поточні трансферти, передані іншим країнам	1. Валовий національний дохід
5. Валовий національний наявний дохід (п.3-п.4)	2. Поточні трансферти, одержані від інших країн
6. Всього (п.4+п.5)	3. Всього (п.1+ п.2)

Рахунок вторинного розподілу доходу характеризується наявністю специфічних операцій – поточних трансфертів. **Поточні трансфертні операції** – це однобічні перерозподільні потоки доходів, які не викликають потоків доходів у зворотному напрямі, здійснюються більш-менш регулярно та пов’язані із зменшенням чи зростанням поточних доходів господарчих одиниць. Вони включають:

- поточні податки на дохід та майно;
- внески на соціальне страхування;
- соціальні допомоги;
- інші поточні трансферти.

Трансферт у **грошовій** формі – це виплата або переказ вкладу однією одиницею іншій без отримання будь-якого еквівалента. Трансферт у **натуральній** формі – передача власності на товар або актив (крім готівки) чи надання послуги також без отримання будь-якого еквівалента.

Основні **напрямки аналізу** рахунка вторинного розподілу доходу стосуються:

- визначення сукупного платоспроможного попиту на товари та послуги та місткості ринку;
- показника наявного доходу в розрахунку на душу населення, який є найбільш загальним показником рівня життя населення;
- аналізу динаміки рівня життя населення із використанням показників наявного доходу в номінальному та реальному вираженні.

Завершальну групу рахунків доходу являють собою **рахунки використання доходу**. Для сектора складають два рахунки використання доходу: рахунок використання наявного доходу та рахунок використання скоригованого наявного доходу.

У **рахунку використання наявного доходу** для сектора (схема 4.8) у **ресурсній** частині відображається валовий наявний дохід, який переноситься з рахунка вторинного розподілу доходу. У “**Використанні**” відображаються кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, державних установ і

некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства. Різниця між валовим наявним доходом і кінцевими споживчими витратами є **балансувальною** статтею рахунка. Вона має назву **валове заощадження**.

Схема 4.8

Рахунок використання наявного доходу для сектора

Використання	Ресурси
3. Кінцеві споживчі витрати	1. Валовий наявний доход
у тому числі:	
домашніх господарств	
державних установ	
некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства	
4. Валове заощадження (п.2-п.3)	
5. Всього (п.3+п.4)	2. Всього (п.1)

У зведеному рахунку використання національного наявного доходу (схема 4.9) у розділі “**Ресурси**” відображається валовий національний наявний доход, а в розділі “**Використання**” – кінцеві споживчі витрати. **Балансувальною** статтею рахунка є **валове заощадження**. Кінцеві споживчі витрати відображаються в рахунку в розрізі трьох секторів, які фактично ці витрати фінансують.

Схема 4.9

Зведений рахунок використання валового національного наявного доходу

Використання	Ресурси
3. Кінцеві споживчі витрати	1. Валовий національний наявний доход
у тому числі	
домашніх господарств	
державних установ	
некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства	
4. Валове заощадження (п.2-п.3)	
5. Всього (п.3+п.4)	2. Всього (п.1)

Кінцеве споживання може бути представленим як витрати на кінцеве споживання відповідних секторів економіки, або як сума фактичного кінцевого споживання домашніх господарств та органів державного управління.

Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств дорівнює сумі витрат на кінцеве споживання:

- домашніх господарств,
- органів державного управління у частині витрат на кінцеве споживання тільки **індивідуальних** товарів і послуг,
- некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства.

Фактичне кінцеве споживання органів державного управління дорівнює їх витратам на кінцеве споживання **колективних** послуг (тобто – це вартість загальних витрат сектора за винятком витрат на індивідуальні товари та послуги).

Некомерційні організації, які обслуговують домашні господарства, не мають фактичного кінцевого споживання, бо усі послуги, які вони надають, розглядаються як індивідуальні та відносяться до фактичного кінцевого споживання домашніх господарств.

Зрозуміло, що сума витрат усіх одиниць на кінцеве споживання дорівнює сумі їх фактичного споживання.

У **ресурсній частині рахунка використання скоригованого наявного доходу** (схема 4.10), таким чином, відображається скоригований валовий наявний дохід. У частині “**Використання**” наведено фактичне кінцеве споживання – індивідуальне та колективне. **Балансувальна** стаття цього рахунка є однаковою за назвою та величиною з балансувальною статтею рахунка використання наявного доходу – це **валове заощадження**. Рахунок складається тільки для секторів, бо в масштабах економіки соціальні трансферти в натурі, одержані та передані, взаємно погашаються.

Схема 4.10

Рахунок використання скоригованого наявного доходу

Використання	Ресурси
3. Фактичне кінцеве споживання	1. Скоригований валовий наявний дохід
індивідуальне	
колективне	
4. Валове заощадження (п.2-п.3)	2. Всього (п.1)
5. Всього (п.3+п.4)	

Основним **напрямком аналізу** рахунків використання доходу є вивчення структури наявного доходу та його динаміки.

Рахунки дозволяють проаналізувати важливу народногосподарську пропорцію між кінцевим споживанням і заощадженням та тенденції в її зміні.

На основі рахунків можна проаналізувати залежність споживання та заощадження від доходів та інших факторів.

Аналіз структури витрат домашніх господарств на кінцеве споживання дозволяє робити висновки щодо рівня життя населення. Так, у міждержавних порівняннях рівня життя населення використовується показник частки витрат на харчування (чим він є нижчим, тим вважається вищим рівень життя).

Розв'язання типової задачі

Приклад 4. За даними прикладів 1 і 3 скласти рахунки доходу для України в 2003 р.

Рахунок утворення доходу

Використання	Млн. грн.	Ресурси	Млн. грн.
Оплата праці найманих працівників, нарахована резидентами	122188	Валовий внутрішній продукт	267344
Чисті податки на виробництво та імпорт	30247		
Валовий прибуток, змішаний дохід	114909		
Всього	267344	Всього	267344
Чистий прибуток, змішаний дохід	76024		

Рахунок розподілу первинного доходу

Використання	Млн. грн.	Ресурси	Млн. грн.
Доход від власності, сплачений іншим країнам	4432	Валовий прибуток, змішаний дохід	114909
		Оплата праці найманих працівників, одержана резидентами	122940
Валовий національний дохід	264247	Чисті податки на виробництво та імпорт, одержані резидентами	30249
		Доход від власності, одержаний від інших країн	581
		Всього	268679
Чистий національний дохід	225362	Всього	268679

Рахунок вторинного розподілу доходу

Використання	Млн. грн.	Ресурси	Млн. грн.
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	592	Валовий національний дохід	264247
Валовий наявний дохід	275954	Поточні трансферти, одержані від інших країн	12299
Всього	276546	Всього	276546
Чистий наявний дохід	237069		

Рахунок використання наявного доходу

Використання	Млн. грн.	Ресурси	Млн. грн.
Кінцеві споживчі витрати	201624	Валовий наявний дохід	275954
індивідуальні	180730		
колективні	20894		
Валове заощадження	74330		
Всього	275954	Всього	275954
Чисте заощадження	35445		

Контрольні запитання

1. Які групи рахунків доходу розробляються у СНР?
2. Дайте поняття первинного доходу, доходу від виробничої діяльності та доходу від власності, як воно визначене у СНР.
3. Назвіть елементи рахунка утворення доходу для сектора.
4. Складіть схему зведеного рахунка утворення доходу.
5. Які елементи оплати праці найманих працівників відокремлюють у рахунку утворення доходу?
6. Як у Держкомстаті України здійснюють розрахунок заробітної плати?
7. Що розуміють під фактичними внесками підприємств на соціальне страхування?
8. Що являють собою умовні внески на соціальне страхування та з яких елементів вони складаються?
9. Назвіть напрямки аналізу рахунка утворення доходу.
10. Назвіть елементи рахунка розподілу первинного доходу для сектора та складіть його схему.
11. Опишіть елементи зведеного рахунка розподілу первинного доходу.
12. Який взаємозв'язок існує між показниками валового внутрішнього продукту та валового національного доходу?

13. Прокоментуйте напрямки аналізу рахунка розподілу первинного доходу.
14. Назвіть елементи рахунка вторинного розподілу доходу для сектора.
15. Складіть рахунок перерозподілу доходу в натурі.
16. Назвіть статті ресурсів та їх використання у зведеному рахунку вторинного розподілу доходу.
17. Дайте визначення трансфертних операцій. Що таке поточні та капітальні трансферти?
18. Які податки та внески включають поточні трансфертні операції?
19. Наведіть та розшифруйте елементи класифікації поточних податків на доходи та майно.
20. Розшифруйте категорії: внески на соціальне страхування, соціальні допомоги, інші поточні трансферти.
21. Розкрийте принципи віднесення операцій вторинного розподілу між секторами.
22. Назвіть основні напрямки аналізу рахунка вторинного розподілу доходу.
23. Які існують форми використання наявного доходу?
24. Для яких секторів економіки розраховують витрати на кінцеве споживання?
25. Що включають витрати на кінцеве споживання окремих секторів?
26. Наведіть схеми рахунків використання наявного доходу для сектора та для економіки в цілому.
27. Для яких секторів економіки розраховують фактичне кінцеве споживання і чим воно відрізняється від витрат на кінцеве споживання відповідних секторів?
28. Наведіть схему рахунка використання скоригованого наявного доходу.
29. Які ви знаєте основні напрямки аналізу рахунків використання доходу?

Задачі для самостійної роботи

4.1. В Україні у 2001 р. нарахована оплата праці найманих працівників – 86440 млн. грн., податки на виробництво та імпорт – 30720 млн. грн., субсидії на виробництво та імпорт – 3456 млн. грн.. Визначте необхідні показники і побудуйте рахунок утворення доходу (використайте також дані задачі 3.1.).

4.2. Існують такі дані про розподіл валового внутрішнього продукту за категоріями доходу від виробничої діяльності, млн.грн:

Рік	Валовий внутрішній продукт	У тому числі		
		Оплата праці	Чисті податки на виробництво та імпорт	Валовий прибуток, змішаний дохід
1996	81519	38913	17866	?
1997	93365	45391	18068	?
1998	102593	49307	19758	?
1999	130442	57838	22975	?
2000	170070	71930	28523	?

Визначте:

- 1) Для кожного року валовий прибуток, змішаний дохід.
- 2) Структуру валового внутрішнього продукту на стадії розподілу.
- 3) За весь період абсолютні зміни частки оплати праці та частки валового прибутку в валовому внутрішньому продукті.

4.3. За даними про розподіл валової доданої вартості окремих галузей за категоріями доходу визначте (дані по Україні за 2002 рік):

- 1) Для кожного виду економічної діяльності питому вагу оплати праці у валовій доданій вартості.
- 2) Для кожного виду економічної діяльності третю категорію розподілу валової доданої вартості та поясніть, що позначає знак “-“ у деяких з них.
- 3) Частку оплати праці у валовій доданій вартості в цілому по промисловості та порівняйте цю величину з відповідним показником, розрахованим по галузі *сільське господарство...* .

(млн. грн.)

Вид економічної діяльності	Валова додана вартість	У тому числі		
		Оплата праці	Валовий прибуток (змішаний дохід)	?
Сільське господарство, мисливство та лісове	29632	6827	22800	?

господарство				
Добувна промисловість	8880	5489	4255	?
Обробна промисловість	44880	24737	18591	?
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	12719	4887	7712	?
Будівництво	7506	4457	3097	?
Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	21761	9942	10793	?
Транспорт і зв'язок	25853	11189	14325	?

4.4. Існують дані щодо валової доданої вартості (ВДВ) та оплати праці найманих працівників (ОП) в окремих галузях:

(млн. грн.)

Рік	Промисловість		Сільське господарство...		Оптова і роздрібна торгівля...	
	ВДВ	ОП	ВДВ	ОП	ВДВ	ОП
1996	22381	12119	9969	3541	4570	2006
1998	25912	15554	21262	12381	7568	3666
2000	45327	24446	24644	5075	15240	7876
2002	66479	35113	29632	6827	21761	9942

- 1) Розрахуйте для кожного виду економічної діяльності відносну швидкість росту валової доданої вартості та оплати праці за періоди: а) 1997-1998 рр.; б) 1999-2000 рр.; в) 2001-2002 рр..
 - 2) Для кожного періоду визначте коефіцієнти випередження швидкості росту оплати праці та валової доданої вартості.
- Отримані результати надайте у вигляді таблиці. Зробіть висновки.

4.5. Існують дані щодо валової доданої вартості, інших податків (ІПВ) та інших субсидій, пов'язаних з виробництвом (ІСВ), за окремими галузями (дані по Україні):

(млн. грн.)

Галузь	1996 р.			1998 р.			2000 р.		
	ВДВ	ІПВ	ІСВ	ВДВ	ІПВ	ІСВ	ВДВ	ІПВ	ІСВ
Промисловість	22381	4199	49	25912	2486	1136	45327	1911	1138
Сільське господарство...	9969	970	60	12381	622	69	24644	317	314
Будівництво	4815	902	-	4871	256	4	6096	147	85
Торгівля	4570	542	-	7568	917	-	15240	1043	-
Транспорт і зв'язок	10313	955	-	11840	442	20	18704	359	99

- 1) Проаналізуйте, як у кожному році співвідносяться: а) інші податки на виробництво і валова додана вартість; б) інші субсидії на виробництво та валова додана вартість. Результати надайте у вигляді таблиці. Зробіть висновки про динаміку податкового навантаження. У яких галузях суттєвий вплив мають інші субсидії на виробництво?
- 2) Проаналізуйте, як у кожному році співвідносяться обсяги інших податків та інших субсидій, пов'язаних з виробництвом.

4.6. Скласти зведений рахунок утворення доходу за даними задачі 2.2.

4.7. Скласти зведений рахунок утворення доходу за даними задачі 2.3.

4.8. Скласти зведений рахунок утворення доходу за даними задачі 2.4.

4.9. Скласти рахунок утворення доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.14.

4.10. Скласти рахунок утворення доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.15.

4.11. Скласти рахунок утворення доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.16.

4.12. В Україні в 2001 р. оплата праці найманих працівників-резидентів країни складала 86741 млн. грн.; дохід від власності, одержаний від інших країн – 597 млн. грн.; дохід від власності, сплачений іншим країнам – 4478 млн. грн.. Визначте необхідні показники і складіть рахунок розподілу первинного доходу (використайте також дані задачі 4.1.).

4.13. Існують такі умовні дані (тис. гр. од.):

Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах – 2200,2;

Нарахована резидентами оплата праці - 1032,5;

Податки на виробництво та імпорту – 376,7;

Субсидії на виробництво та імпорту – 99,3;

Первинний дохід, одержаний від інших країн – 21,5;

у т.ч.

- оплата праці – 0,6;

- дохід від власності – 20,9;

Первинний дохід, сплачений іншим країнам – 49,6;

у т.ч.

- оплата праці – 2,6;
- доход від власності – 47,0;

Скласти рахунки утворення доходу та розподілу первинного доходу.

4.14. Скласти зведений рахунок розподілу первинного доходу за даними задачі 2.2.

4.15. Скласти зведений рахунок розподілу первинного доходу за даними задачі 2.3.

4.16. Скласти зведений рахунок розподілу первинного доходу за даними задачі 2.4.

4.17. Скласти рахунок розподілу первинного доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.14.

4.18. Скласти рахунок розподілу первинного доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.15.

4.19. Скласти рахунок розподілу первинного доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.16.

4.20. В Україні у 2001 році поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн склали 14 млн. грн., інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 8290 млн. грн.. Даних щодо розміру соціальних допомог, крім допомог у натурі, сплачених іншим країнам, немає. Обсяг інших поточних трансфертів, переданих решті країн світу склав 322 млн. грн.. Скласти зведений рахунок вторинного розподілу доходу (використайте також дані задачі 4.12.).

4.21. Скласти зведений рахунок вторинного розподілу доходу за даними задачі 2.2.

4.22. Скласти зведений рахунок вторинного розподілу доходу за даними задачі 2.3.

4.23. Скласти зведений рахунок вторинного розподілу доходу за даними задачі 2.4.

4.24. Скласти рахунок вторинного розподілу доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.14.

4.25. Скласти рахунок вторинного розподілу доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.15.

4.26. Скласти рахунок вторинного розподілу доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.16.

4.27. В Україні в 2001 р. валовий наявний дохід трьох секторів економіки складав відповідно: сектор загального державного управління - 49560 млн. грн., сектор домашніх господарств – 119458 млн. грн., сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства – 4160 млн. грн. Сектор державного управління передав соціальних трансфертів у натурі обсягом 23707 млн. грн., а сектор некомерційних організацій передав відповідно на суму 4017 млн. грн. Скласти рахунки перерозподілу доходу в натурі для трьох вищеназваних секторів.

4.28. В Україні в 2001 р. індивідуальні кінцеві споживчі витрати склали 139984 млн. грн., а колективні – 16360 млн. грн. Використайте також дані задачі 4.20. і складіть зведений рахунок використання доходу.

4.29. Скласти зведений рахунок використання наявного доходу за даними задачі 2.2.

4.30. Скласти зведений рахунок використання наявного доходу за даними задачі 2.3.

4.31. Скласти зведений рахунок використання наявного доходу за даними задачі 2.4.

4.32. Скласти рахунок використання наявного доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.14.

4.33. Скласти рахунок використання наявного доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.15.

4.34. Скласти рахунок використання наявного доходу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.16.

4.35. В Україні в 2001 р. кінцеві споживчі витрати трьох секторів економіки дорівнюють відповідно: сектор загального державного управління – 40067 млн. грн. (у т.ч. індивідуальні кінцеві споживчі витрати – 23707 млн. грн.); домашні господарства – 112260 млн. грн., некомерційні організації – 4017 млн. грн..

Використайте також дані задачі 4.27. і складіть для вищеназваних секторів два рахунки: рахунок використання наявного доходу і рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Тема 5. Рахунки нагромадження та баланси активів і пасивів

Загальні положення

Рахунки **нагромадження** відображають рух активів і пасивів, а також чистої вартості капіталу. Як і поточні рахунки, вони складаються з двох частин, але на відміну від них:

- ліва частина називається “зміна активів”;
- права – “зміна пасивів і чистого багатства”.

Рахунки нагромадження включають: рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін обсягу активів і рахунок переоцінки. Вони складаються для кожного сектора та економіки в цілому.

Структуру перших двох рахунків – капіталу і фінансів – визначають **операції**. Бо в цих рахунках з використанням відповідних операцій відображено лише вплив **заощаджень і трансфертів** на зміну активів, пасивів і чистого багатства.

У **рахунку капіталу** під використанням розуміють різні види інвестицій у **нефінансові активи** – основні й оборотні.

Основним джерелом фінансування операцій з капіталом є заощадження. Таким чином, балансувальна стаття попереднього рахунка (на чистій основі) – чисте заощадження - переноситься в **ресурсну** частину рахунка капіталу. Іншим джерелом фінансування цих операцій є одержані капітальні трансферти за відрахуванням переданих капітальних трансфертів. У склад капітальних трансфертів входять податки на капітал, інвестиційні субсидії та інші капітальні трансферти.

У розділі “**Використання**” рахунка виділено напрямки використання ресурсів, а саме: валове нагромадження основного капіталу, споживання основного капіталу (-), зміни у запасах матеріальних оборотних коштів, придбання за виключенням вибуття цінностей, придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів.

Балансувальна стаття рахунка - чисте кредитування (+), чисте запозичення (-). Вона показує перевищення (+) або нестачу (-) джерел фінансування на чисте придбання активів.

У зведеному рахунку капіталу (схема 5.1) у розділі “**Ресурси**” відображаються чисте національне заощадження та чисті капітальні трансферти, одержані від інших країн. **Балансувальна** стаття рахунка на рівні економіки показує обсяг ресурсів, які держава надає у розпорядження інших країн, або які інші країни надають державі.

Схема 5.1
Зведений рахунок капіталу

Зміни в активах	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві
5. Валове нагромадження основного капіталу	1. Чисте національне заощадження
6. Споживання основного капіталу (-)	2. Капітальні трансферти, одержані від інших країн
7. Зміни в запасах матеріальних оборотних коштів	3. Капітальні трансферти, передані іншим країнам
8. Придбання за виключенням вибуття цінностей	
9. Придбання за виключенням вибуття невірбовлених нефінансових активів	
10. Чисті кредитування (+), чисте запозичення (-)(п.4-п.5-п.6-п.7-п.8-п.9)	
11. Всього (п.5+п.6+п.7+п.8+п.9+п.10)	4. Всього (п.1+п.2-п.3)

У **фінансовому рахунку** відбиваються операції з фінансовими інструментами, а саме – він відображає збільшення фінансових активів і зміну фінансових зобов'язань (схема 5.2). У результаті руху всіх фінансових потоків відбувається взаємне погашення фінансових зобов'язань, після чого залишаються тільки ті фінансові засоби, які не були спрямовані ні на кінцеве споживання, ні в інвестиції. Таким чином, чисте кредитування або чисте запозичення можна отримати також з фінансового рахунка.

Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) подані як перевищення величини створених фінансових активів над усіма прийнятими фінансовими зобов'язаннями.

Слід підкреслити, що у фінансовому рахунку реєструються не самі фінансові активи чи фінансові зобов'язання, а їхні зміни за певний період.

Друга група рахунків нагромадження (рахунок інших змін обсягу активів і рахунок переоцінки) відображає зміну активів, пасивів і чистого багатства, що відбулася під дією інших факторів, ніж операції з нагромадження, враховані в попередніх двох рахунках.

Рахунок інших змін в обсязі активів (схема 5.3) відображає рух капіталу під впливом відкриття або вичерпання корисних копалин, руйнування активів унаслідок стихійного лиха, їх некомпенсованих конфіскацій, внаслідок змін класифікації та змін у структурі.

Схема 5.2
Фінансовий рахунок

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	
	Чисте придбання фінансових активів	
	Чисте прийняття фінансових зобов'язань	
	Монетарне золото і спеціальні права запозичення	
	Валюта та депозити	
	Цінні папери, окрім акцій	
	Позики та кредити	
	Акції та інші форми участі в капіталі	
	Технічні страхові резерви	
	Інші рахунки дебіторів і кредиторів	

Схема 5.3
Рахунок інших змін обсягу активів

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Нефінансові активи у тому числі	
	вироблені	
	невироблені	
	Фінансові активи (зобов'язання)	
	Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів	

Рахунок переоцінки (схема 5.4) відображає холдинговий прибуток або збиток унаслідок зміни вартості капіталу, обумовлених динамікою цін різних активів і пасивів за певний період часу. Для одиниці чи групи одиниць позитивна переоцінка пасивів означає втрати від володіння (негативний холдинговий доход), і, навпаки, негативна переоцінка пасивів призводить до виграшу від володіння (позитивний холдинговий доход). Баланс рахунка називається **зміною чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу**.

Схема 5.4
Рахунок переоцінки

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Номінальний холдинговий доход від	
	нефінансових активів	
	фінансових активів і пасивів	
	Зміна чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу	

Особливий тип рахунків у СНР – **баланси активів і пасивів**. Вони відображають наявність у країні або в певному секторі активів, пасивів, а також чистої вартості капіталу в момент складання балансу. В лівій частині балансів показуються активи, а в правій – пасиви і чиста вартість капіталу. В СНР є три самостійні баланси: початковий баланс активів і пасивів; зміни в балансі активів і пасивів; заключний баланс активів і пасивів.

Початковий баланс активів і пасивів (схема 5.5) – це сукупність усіх активів, пасивів і чистої вартості капіталу кожного сектора, а також усієї країни в цінах на початок періоду. Балансувальною статтею є чиста вартість капіталу – різниця між активами і пасивами, що дорівнює поточній вартості запасів економічних цінностей, якими володіє сектор або окрема одиниця.

Підсумок усіх змін в активах, пасивах і в чистій вартості капіталу, які сталися за звітний період, по кожному сектору окремо і по країні в цілому підбивається в балансі **“Зміни в балансі активів і пасивів”** (схема 5.6).

Схема 5.5
Баланс активів і пасивів на початок періоду

Активи	Зобов'язання та чиста вартість власного капіталу
1. Нефінансові активи:	3. Пасиви
1.1. Вироблені активи	
1.2. Невироблені активи	
2. Фінансові активи	4. Чиста вартість капіталу (п.1+п.2-п.3)

Схема 5.6
Зміни в балансі активів і пасивів

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Нефінансових активів	
	Фінансових активів і пасивів	
	Загальна зміна чистого багатства у тому числі за рахунок:	
	заощаджень і капітальних трансфертів	
	інших змін обсягу активів	
	холдингового доходу	

Цей баланс відображає зміну всіх нефінансових і фінансових активів за рахунок заощаджень і чистих капітальних трансфертів, внаслідок інших змін в обсязі активів, за рахунок номінального холдингового прибутку (збитку).

Схема 5.7
Баланс активів і пасивів на кінець періоду

Активи	Зобов'язання та чиста вартість капіталу
1. Нефінансові активи:	3. Пасиви
1.1. Вироблені активи	
1.2. Невироблені активи	
2. Фінансові активи	4. Чиста вартість капіталу (п.1+п.2-п.3)

Ці два баланси дозволяють скласти заключний баланс активів і пасивів (схема 5.7). Він є сукупністю всіх активів, пасивів і чистої вартості капіталу

кожного сектора окремо і по країні в цілому на кінець періоду. Активи, пасиви і чиста вартість капіталу на кінець періоду дорівнюють величині активів, пасивів і чистої вартості капіталу на початок періоду плюс зміни в активах, пасивах і чистій вартості капіталу, які сталися за минулий період.

Розв'язання типових задач

Приклад 5. За даними прикладів 1 і 4 скласти рахунок капіталу для України в 2003 р.

Рахунок капіталу

Зміни в активах	Млн. грн.	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві	Млн. грн.
Валове нагромадження основного капіталу	55075	Чисте заощадження	35445
Споживання основного капіталу	-38885	Капітальні трансферти, одержані від інших країн	59
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3661	Капітальні трансферти, передані іншим країнам	-1
Придбання за виключенням вибуття цінностей	115		
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	16		
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	15521		
Всього	35503	Всього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	35503

Приклад 6. Існують дані за звітний рік по сектору домашніх господарств (млн. грн. од.):

- чисте заощадження – 141,5;
- споживання основного капіталу – 15;
- вартість придбаних або вироблених власними силами капітальних об'єктів (житла, будівель, робочої та продуктивної худоби, сільськогосподарської техніки і т.п.) - 19,1;

- витрати капітального характеру на відновлення земель, які фінансуються із бюджету – 2;
- вартість квартир, які було передано домашнім господарствам державою в ході безоплатної приватизації – 8,9;
- виплати компенсацій за втрати громадян через вибухи, пожежі – 1,5;
- пожертвування громадян (на будівництво бібліотек, учбових закладів та ін.) – 2;
- виплачені податки на капітал (у зв'язку з передачею активів у порядку спадщини або дарування)- 9,6;
- приріст запасів матеріальних оборотних коштів – 1;
- чисте придбання цінностей – 2,4;
- збільшення готівки та депозитів – 51;
- чисте придбання облігацій, приватизаційних чеків та інших цінних паперів (крім акцій)- 20;
- чисте збільшення (за виключенням повернення) заборгованості по судах банків на індивідуальне житлове будівництво та інші цілі – 5;
- чисте придбання акцій та паїв у капіталі акціонерних підприємств – 33,9;
- збільшення страхових технічних резервів – 17;
- заборгованість по виплатах пенсій та допомог – 4;
- заборгованість по оплаті праці – 6;
- заборгованість за споживчий кредит – 3;
- у зв'язку із стихійним лихом зменшився обсяг вироблених нефінансових активів (зруйновано помешкання, споруди) – 1;
- холдинговий доход від нефінансових активів – 6;
- холдинговий доход від фінансових активів – 1;
- холдинговий доход щодо фінансових пасивів – 4.

Скласти рахунки нагромадження

Валове нагромадження основного капіталу =

= 19,1 + 2 + 8,9 = 30 млн. гр. од.

Капітальні трансферти одержані =

= 8,9 + 1,5 + 2 = 12,4 млн. гр. од.

Капітальні трансферти, передані =

= 2 + 9,6 = 11,6 млн. гр. од.

Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-) =

= (141,5 + 12,4 – 11,6) – (30 – 15 + 1 + 2,4) = 123,9 млн. гр. од.

Рахунок капіталу

(у фактичних цінах)

Зміни в активах	Млн. гр. од.	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві	Млн. гр. од.
Валове нагромадження основного капіталу	30	Чисте заощадження	141,5
Споживання основного капіталу	-15	Капітальні трансферти одержані	12,4
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	1	Капітальні трансферти, передані	-11,6
Придбання за виключенням вибуття цінностей	2,4		
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	123,9		
Всього	142,3	Всього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	142,3

Фінансовий рахунок

(у фактичних цінах, млн. гр. од)

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	123,9
131,9	Чисте придбання фінансових активів	
	Чисте прийняття фінансових зобов'язань	8
-	Монетарне золото і СПЗ	-
51	Валюта та депозити	
20	Цінні папери, окрім акцій	
	Позики та кредити	5
33,9	Акції та інші форми участі в капіталі	
17	Технічні страхові резерви	
10	Інші рахунки дебіторів і кредиторів	3

Чисте придбання фінансових активів =
 $= 51 + 20 + 33,9 + 17 + 10 = 131,9$ млн. гр. од.
 Чисте прийняття фінансових зобов'язань = $5 + 3 = 8$ млн. гр. од.
 Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) =
 $= 131,9 - 8 = 123,9$ млн. гр. од.

Рахунок інших змін обсягу активів

(у фактичних цінах, млн. гр. од.)

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
-1	Нефінансові активи у тому числі	
-1	вироблені	
	невироблені	
	Фінансові активи (зобов'язання)	
	Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів	-1

Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів =
 $= -1$ млн. гр. од.

Рахунок переоцінки

(у фактичних цінах, млн. гр. од.)

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Номінальний холдинговий дохід від	
6	нефінансових активів	
1	фінансових активів і пасивів	4
	Зміна чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу	3

Зміна чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу =
 $= 6 + 1 - 4 = 3$ млн. гр. од.

Приклад 7. Дані балансу активів і пасивів сектора домашніх господарств на початок року такі:

Активи	Млн. гр. од.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млн. гр. од.
Нефінансові активи	1294	Фінансові зобов'язання	217
у тому числі			
вироблені	1274		
невироблені	20	Чиста вартість власного	1841
Фінансові активи	764	капіталу	

Скласти: 1) рахунок змін у балансі активів і пасивів за рік; 2) баланс активів і пасивів сектору домашніх господарств на кінець року за даними приклада 5.

Зміни в балансі активів і пасивів

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
23,4	Нефінансові активи у тому числі:	
23,4	вироблені	
	невироблені	
132,9	Фінансові активи та пасиви	12
	Загальна зміна чистого багатства у тому числі за рахунок:	144,3
	заощаджень і капітальних трансфертів	142,3
	інших змін обсягу активів	-1
	холдингового доходу	3

Зміна вартості нефінансових вироблених активів =
 $= (30 - 15 + 1 + 2,4) + (-1) + 6 = 23,4$ млн. гр. од.

Зміна вартості фінансових активів = $131,9 + 1 = 132,9$ млн. гр. од.

Зміна вартості фінансових пасивів = $8 + 4 = 12$ млн. гр. од.

Загальна зміна чистого багатства = $23,4 + 132,9 - 12 = 144,3$ млн. гр. од.

Баланс активів і пасивів на кінець періоду

Активи	млн. гр. од.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	млн. гр. од.
Нефінансові активи	1317,4	Фінансові зобов'язання	229
у тому числі			
вироблені	1297,4		
невироблені	20	Чиста вартість власного капіталу	1985,3
Фінансові активи	896,9		

Вироблені нефінансові активи на кінець року =

= 1274 + 23,4 = 1297,4 млн. гр. од.

Невироблені нефінансові активи на кінець року = 20 млн. гр. од.

Нефінансові активи на кінець року = 1297,4 + 20 = 1317,4 млн. гр. од.

Фінансові активи на кінець року = 764 + 132,9 = 896,9 млн. гр. од.

Фінансові пасиви на кінець року = 217 + 12 = 229 млн. гр. од.

Чиста вартість капіталу на кінець року =

= 1317,4 + 896,9 – 229 = 1985,3 млн. гр. од. або:

Чиста вартість капіталу на кінець року = 1841 + 144,3 = 1985,3 млн. гр. од.

Контрольні запитання

1. Назвіть операції, яких стосуються рахунки нагромадження?
2. Перелічіть рахунки, що включають рахунки нагромадження. Які з них розробляються сьогодні в Україні?
3. Назвіть елементи рахунка капіталу для сектора.
4. Складіть зведений рахунок капіталу та поясніть зміст його балансувальної статті.
5. Дайте загальну характеристику нефінансових активів.
6. Назвіть елементи вироблених нефінансових активів. Що являють собою основний капітал, запаси матеріальних оборотних коштів, цінності?
7. Які типи активів включають запаси матеріальних оборотних коштів? Дайте їм характеристику.
8. Які типи активів включають невикористані нефінансові активи?
9. Що являють собою капітальні трансферти в грошовій та в натуральній формі?
10. Назвіть три основні елементи капітальних трансфертів.
11. Що включають податки на капітал?
12. Які види витрат включають інвестиційні субсидії?
13. Які витрати бюджету належать до інвестиційних субсидій?

- 14.3 яких витрат складаються інші капітальні трансферти?
- 15.Які операції відображає фінансовий рахунок?
- 16.Наведіть схему фінансового рахунка.
- 17.Назвіть основні категорії фінансових активів.
- 18.Дію яких факторів зміни обсягу активів ураховує рахунок інших змін обсягу активів? Складіть схему цього рахунка.
- 19.Наведіть схему рахунка переоцінки та поясніть зміст його елементів.
- 20.Що являють собою баланси активів і пасивів? Наведіть схеми балансів.

Задачі для самостійної роботи

5.1. В Україні в 2001 р. даних щодо отриманих та переданих іншим країнам капітальних трансфертів не було. Відомо, що валове нагромадження основного капіталу - 40211 млн. грн., зміна запасів матеріальних оборотних коштів - 4229 млн. грн., придбання за виключенням вибуття цінностей – 85 млн. грн.. Використайте також дані задачі 4.28 і складіть зведений рахунок операцій з капіталом.

5.2. Скласти зведений рахунок операцій з капіталом за даними задачі 2.2.

5.3. Скласти зведений рахунок капіталу за даними задачі 2.3.

5.4. Скласти зведений рахунок капіталу за даними задачі 2.4.

5.5. Скласти рахунок капіталу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.14.

5.6. Скласти рахунок капіталу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.15.

5.7. Скласти рахунок капіталу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 3.16.

5.8. Скласти рахунок капіталу за такими умовними даними, тис. грн.:

- валовий національний наявний доход – 3017;
- кінцеві споживчі витрати: ДГ – 2074; ДУ – 184; НКО – 36;
- капітальні трансферти: одержані від інших країн – 48; передані іншим країнам – 53;
- чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) – 31;
- запаси матеріальних оборотних коштів: на початок періоду – 328; на кінець – 386;

- придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів – 104.

5.9. Проаналізуйте динаміку показників рахунка операцій з капіталом України (млн. грн.) за допомогою ланцюгових та базисних абсолютного приросту, темпу зростання, темпу приросту та абсолютного значення одного процента приросту:

Рік	Чисте заощадження	Валове нагромадження основного капіталу	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)
1996	1582	16891	-218
1997	170	18517	-2511
1998	353	20096	-1723
1999	6124	25131	6608
2000	11673	33427	8365

За розглянутий період порівняйте середню відносну швидкість приросту чистих заощаджень і валового нагромадження основного капіталу.

5.10. Існують дані про секторну структуру валового нагромадження основного капіталу в Україні:

Рік	(млн. грн.)				
	НФК	ФК	ДУ	ДГ	НКО
1996	13615	409	1684	748	435
2001	31744	951	4936	2233	347

- 1) Визначте за кожний рік питому вагу секторів у валовому нагромадженні основного капіталу країни і надайте результати у вигляді таблиці.
- 2) Проаналізуйте зміну в секторній структурі валового нагромадження у 2001 р. порівняно з 1996 р. за допомогою середнього лінійного відхилення часток розподілу.

5.11. Існують дані за звітний рік по сектору нефінансових корпорацій (млн. гр. од.):

- чисте заощадження – 81,5;
- вартість нових будівель, споруд, машин, обладнання – 132;
- капітальні витрати, спрямовані на поліпшення землі, - 18, у тому числі, за рахунок Держбюджету – 17;
- незавершене будівництво, що прийняте й оплачене замовником, – 27;
- витрати на капітальний ремонт основного капіталу – 31;

- витрати щодо створення та придбання програмного забезпечення для ЕОМ – 14;
- витрати у зв'язку з передачею прав власності на невироблені активи – 15;
- вартість основного капіталу, що вибув – 20; у тому числі, безкоштовно передано школам – 3;
- вартість житла для військовослужбовців, що побудоване нерезидентами на території країни – 10;
- споживання основного капіталу – 103;
- приріст запасів матеріальних оборотних коштів – 28;
- чисте придбання цінностей – 2,5;
- приріст грошових коштів у касі та на рахунках – 12;
- чисте придбання цінних паперів, крім акцій – 14;
- видано векселів – 27;
- збільшення заборгованості по судах, що були надані іншим господарчим одиницям (за виключенням їх погашення) – 20;
- чисте збільшення кредитів, отриманих у банках (за виключенням їх погашення) – 44;
- чисте придбання (за виключенням продажі) акцій та паїв у капіталі інших одиниць – 2;
- чисті продажі (за виключенням покупки) власних акцій;
- приріст страхових технічних резервів зі страхування майна та іншим видам страхування (власники полісів – підприємства) – 1;
- збільшення дебіторської заборгованості – 1;
- збільшення кредиторської заборгованості – 4;
- у зв'язку із стихійними лихами зменшився обсяг вироблених активів (зруйновано споруди, будівлі, обладнання) – 2.

Скласти рахунки нагромадження.

5.12. На основі даних початкового балансу активів і пасивів сектора НФК (млн. гр. од.) і даних задачі 5.11 скласти: 1) рахунок змін в балансі активів і пасивів; 2) баланс активів і пасивів сектора нефінансових корпорацій на кінець року:

Активи	Млн. гр. од.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млн. гр. од.
Нефінансові активи	2280	Фінансові зобов'язання	1362
у тому числі			
вироблені	2250		
невироблені	30	Чиста вартість власного капіталу	?
Фінансові активи	673		

5.13. Дані балансу активів і пасивів економіки країни на початок року такі (млн. гр. од.):

Активи	Млн. гр. од.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млн. гр. од.
Нефінансові активи	6442	Фінансові зобов'язання	2074
у тому числі			
вироблені	4535		
невироблені	1907	Чиста вартість власного капіталу	?
Фінансові активи	2094		

Скласти баланс активів і пасивів на кінець року (скориставшись також даними задачі 2.2).

Додатково: у зв'язку із стихійним лихом зменшився обсяг будівель і споруд на 5 млн. гр. од., невикористаних активів (лісів) – на 2 млн. гр. од.

Тема 6. Зовнішньоекономічні рахунки та рахунки операцій

Загальні положення

Зв'язки економіки країни з економікою зарубіжних країн характеризують зовнішньоекономічні рахунки.

Операції даних рахунків складаються з **позицій зарубіжних країн** і, в кінцевому підсумку, мають давати значення чистого кредитування або чистого запозичення, яке є протилежним тому, що визначене в рахунку операцій з капіталом національної економіки. Отже те, що є ресурсом для інших країн, для економіки України буде видом використання (витрат), і навпаки. Операції між резидентами та нерезидентами відображаються і в рахунках для внутрішньої економіки, але там їх не відокремлено від операцій між резидентами.

Результати зовнішньоекономічної діяльності фіксуються в трьох рахунках:

- 1) зовнішньому рахунку товарів і послуг;
- 2) зовнішньому рахунку первинного доходу та поточних трансфертів;
- 3) зовнішньому рахунку капіталу.

У **ресурсній частині зовнішнього рахунка товарів і послуг** (схема 6.1) відображається імпорт товарів і послуг. У частині **використання** відображаються доходи, які отримала Україна від інших країн за експорт товарів і послуг. Вони оцінюються як витрати для інших країн і як надходження для України в іноземній валюті. **Балансувальною** статтею є **зовнішнє сальдо товарів і послуг**, яке розраховується в даному рахунку як різниця між імпортом та експортом товарів і послуг. Якщо зовнішнє сальдо товарів і послуг позитивне, це означає позитивне сальдо для інших країн і від'ємне для нашої країни.

Схема 6.1

Зовнішній рахунок товарів і послуг

Використання	Ресурси
3. Експорт товарів і послуг	1. Імпорт товарів і послуг
4. Зовнішнє сальдо товарів і послуг (п.2-п.3)	
5. Всього (п.3+п.4)	2. Всього (п.1)

Ресурсна частина Зовнішнього рахунка первинного доходу та поточних трансфертів (схема 6.2) включає зовнішнє сальдо товарів і послуг (переноситься із зовнішнього рахунка товарів і послуг); первинний дохід, який

отримують нерезиденти від резидентів у вигляді оплати праці, податків на виробництво, доходу від власності; та поточні трансферти. У частині **використання** відображаються первинний дохід і поточні трансферти, які надходять в Україну із-за кордону. **Балансувальною** статтею є **поточне зовнішнє сальдо**. Позитивне сальдо відображає перевищення доходу нерезидентів по поточних операціях над витратами, а від’ємне – відповідно навпаки.

Схема 6.2

Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів

Використання	Ресурси
7. Оплата праці найманих працівників-резидентів, одержана від інших країн	1. Зовнішнє сальдо товарів і послуг
8. Податки за відрахуванням субсидій на виробництво та імпорт, одержані від інших країн	2. Оплата праці найманих працівників-нерезидентів
9. Доход від власності, одержаний від інших країн	3. Податки за відрахуванням субсидій на виробництво та імпорт, сплачені іншим країнам
10. Поточні трансферти, одержані від інших країн	4. Доход від власності, сплачений іншим країнам
11. Поточне зовнішнє сальдо (п.6-п.7-п.8-п.9-п.10)	5. Поточні трансферти, сплачені іншим країнам
12. Всього (п.7+п.8+п.9+п.10+п.11)	6. Всього (п.1+п.2+п.3+п.4+п.5)

Зовнішній рахунок капіталу (схема 6.3) враховує операції між резидентами та нерезидентами, які пов’язані з придбанням і продажем невироблених нефінансових активів і зміною чистої вартості власного капіталу нерезидентів унаслідок поточних операцій та капітальних трансфертів.

У **ресурсну** частину рахунка переноситься поточне зовнішнє сальдо, а також включаються капітальні трансферти, передані іншим країнам і одержані від них. У частині “**Використання**” рахунка відображені чисті купівлі невироблених нефінансових активів. Вони включають зміну вартості цих активів, що виникла внаслідок ділових операцій нерезидентів з резидентами. **Балансувальною** статтею рахунка є чисте кредитування (+), чисте запозичення (-). Її визначають як різницю між загальною величиною змін чистої вартості внаслідок поточних операцій та капітальних трансфертів та чистим придбанням невироблених нефінансових активів. Позитивна різниця (чисте кредитування) показує величину фінансових ресурсів, яку інші країни надають Україні.

Від’ємна різниця (чисте запозичення) показує величину фінансових ресурсів, яку Україна надає іншим країнам.

Балансувальна стаття зовнішнього рахунка операцій з капіталом має таку саму абсолютну величину, як і балансувальна стаття рахунка з капіталом для внутрішньої економіки, але вони протилежні за знаком.

Схема 6.3
Зовнішній рахунок капіталу

Зміни в активах	Зміни в зобов’язаннях і чистому багатстві
5. Чисте придбання невикористаних нефінансових активів	1. Поточне зовнішнє сальдо
6. Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) (п.4-п.5)	2. Капітальні трансферти одержані
	3. Капітальні трансферти передані
7. Всього (п.5+п.6)	4. Всього (п.1+п.2-п.3)

Своєрідною зведеною характеристикою СНР є **рахунок товарів і послуг** (схема 6.4). Він характеризує ресурси (внутрішнє виробництво та імпорт) і використання (проміжне та кінцеве споживання, капіталоутворення, експорт) товарів і послуг.

Схема 6.4
Рахунок товарів і послуг

Використання	Ресурси
5. Проміжне споживання	1. Випуск товарів і послуг (в основних цінах)
6. Кінцеві споживчі витрати	2. Імпорт товарів і послуг
7. Валове нагромадження основного капіталу	3. Чисті податки на продукти та імпорт
8. Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	
9. Придбання за виключенням вибуття цінностей	
10. Експорт товарів і послуг	
11. Всього (п.5+п.6+п.7+п.8+п.9+п.10)	4. Всього (п.1+п.2+п.3)

Ресурсна частина рахунка заповнюється показниками, що переносяться з рахунка виробництва:

- випуск товарів і послуг (оцінюється в основних цінах);

- чисті податки на продукти та імпорт.

Із зовнішнього рахунка товарів і послуг переносяться дані про імпорт товарів і послуг.

До розділу “**Використання**” цього рахунка переносяться показники з таких рахунків із:

- рахунка виробництва – проміжне споживання;
- рахунка використання доходу – показник валового заощадження;
- рахунка капіталу – показники валового нагромадження основного капіталу та зміни запасів матеріальних оборотних коштів;
- зовнішнього рахунка товарів і послуг переносяться дані про експорт товарів і послуг.

Дані рахунка товарів і послуг дають можливість розрахувати валовий внутрішній продукт двома методами: методом кінцевого використання та виробничим.

Розв’язання типових задач

Приклад 7. За даними прикладу 1:

- 1) розрахувати зовнішнє сальдо товарів і послуг і пояснити його знак;
- 2) обчислити й пояснити знак поточного зовнішнього сальдо;
- 3) розрахувати балансувальну статтю зовнішнього рахунка капіталу і пояснити її зміст;
- 4) скласти рахунок товарів і послуг.

$$1) \text{Зовнішнє сальдо товарів і послуг} = 147525 - 154394 = -6869 \text{ млн. грн.}$$

Знак “-” означає від’ємне сальдо по торгівельним операціям для інших країн і позитивне для України.

$$2) \text{Поточне зовнішнє сальдо} = \\ = -6869 + (122188 - 122940) + (34277 - 34279) + (4432 - 581) + (592 - 12299) = -15479 \text{ млн. грн.}$$

Від’ємне поточне зовнішнє сальдо відображає перевищення витрат нерезидентів по поточних операціях над їх доходами.

$$3) \text{Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)} = \\ = -15479 + (1 - 59) - (-16) = -15521 \text{ млн. грн.}$$

Від’ємне сальдо означає чисте запозичення і показує величину фінансових ресурсів, яку Україна надавала іншим країнам у 2003 р.

4)

Рахунок товарів і послуг

Використання	Млн. грн.	Ресурси	Млн. грн.
Проміжне споживання	363487	Випуск (в основних цінах)	603704
Кінцеві споживчі витрати	201624	Імпорт товарів і послуг	147525
Валове нагромадження основного капіталу	55075	Податки за виключенням субсидій на продукти	27127
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3661		
Придбання за виключенням вибуття цінностей	115		
Експорт товарів і послуг	154394		
Всього	778356	Всього	778356

Контрольні запитання

1. З позиції якої сторони складають зовнішньоекономічні рахунки?
2. Дайте загальну характеристику рахунків “іншого світу”.
3. Дайте характеристику зовнішнього рахунка товарів і послуг.
4. Про що свідчить позитивний чи від’ємний знак балансувальної статті зовнішнього рахунка товарів і послуг?
5. Які товари за методологією СНР-93 включають до підрахунку експортно-імпортних операцій?
6. Яка оцінка експорту та імпорту передбачена СНР-93?
7. Які операції відображаються у зовнішньому рахунку первинного доходу та поточних трансфертів?
8. Складіть схему зовнішнього рахунка первинного доходу та поточних трансфертів.
9. Про що свідчить позитивний чи від’ємний знак балансувальної статті зовнішнього рахунка первинного доходу та поточних трансфертів?
10. Дайте характеристику зовнішньому рахунку капіталу.
11. Про що свідчить позитивний чи від’ємний знак балансувальної статті зовнішнього рахунка капіталу?

Задачі для самостійної роботи

6.1. У 2000 р. в Україні дані щодо зовнішньоекономічних процесів (млн. грн.) такі:

- імпорт товарів і послуг – 97643;
- експорт товарів і послуг – 106200;
- резидентами України отримано від нерезидентів:
 - доход від власності – 598;
 - поточні податки на доходи, майно тощо – 45;
 - інші поточні трансферти – 6099;
 - оплата праці найманих працівників – 169;
- резиденти України сплатили нерезидентам:
 - доход від власності – 5895;
 - соціальні внески та допомоги – 106;
 - інші поточні трансферти - 1102

Даних щодо капітальних трансфертів отриманих, або переданих від резидентів до нерезидентів, немає.

Скласти зовнішні рахунки товарів і послуг, первинного доходу та поточних трансфертів і рахунок операцій з капіталом.

6.2. За даними задачі 2.2 скласти зовнішні рахунки.

6.3. В Україні в 1999 р. вартість експорту товарів і послуг – 70884 млн. грн., імпорту – 63663 млн. грн.. Використайте також дані задачі 2.3. і побудуйте рахунки “іншого світу”. За допомогою показників абсолютної та відносної швидкості зростання порівняйте окремі статті рахунків у 2000 р. (задача 6.1.) з відповідними статтями 1999 р. (експорт товарів і послуг; імпорт товарів і послуг; доходи від власності, отримані та передані; поточні трансферти, отримані та передані; оплата праці найманих працівників). Результати розрахунків надайте у вигляді таблиці.

6.4. За даними задачі 2.4. скласти 3 зовнішні рахунки, враховуючи, що експорт товарів і послуг становив 1142,25 гр. од, імпорт товарів і послуг – 850,2 тис. дол. США.

6.5. Складіть зовнішні рахунки за такими умовними даними, тис. гр. од.:

- експорт товарів – 1750;
- імпорт товарів – 1715;
- експорт послуг – 320;
- імпорт послуг – 315;
- поточні трансферти:

- виплачені за кордон – 112;
- одержані з-за кордону – 104;
- доход від власності:
 - виплачений за кордон – 80;
 - одержаний із-за кордону – 88;
- оплата праці:
 - резидентів, одержана від нерезидентів – 48;
 - нерезидентів, одержана від резидентів – 52;
- капітальні трансферти:
 - одержані від інших країн – 64;
 - передані в інші країни – 61.

6.6. В Україні в 2001 р. макроекономічні процеси в економіці характеризувалися такими даними (млн. грн.):

- випуск (в основних цінах) - 460520;
- проміжне споживання – 280030;
- податки на продукти – 25060;
- субсидії на продукти – 1360;
- кінцеві споживчі витрати:
 - індивідуальні – 139984;
 - колективні – 16360;
- валове нагромадження:
 - основного капіталу – 40211;
 - зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 4229;
 - придбання за виключенням вибуття цінностей – 85;
- експорт товарів і послуг – 113245;
- імпорт товарів і послуг – 109924.

Складіть рахунок товарів і послуг. За даними рахунка визначте ВВП двома можливими методами. Проаналізуйте структуру валового нагромадження.

6.7. Складіть рахунок товарів і послуг для України за 1999 р., користуючись даними задач 2.3 та 6.3.

6.8. За даними задачі 2.2. складіть рахунок товарів і послуг. Розрахуйте валовий внутрішній продукт двома методами.

6.9. Складіть рахунок товарів і послуг, на основі даних задач 2.4 та 6.4., та розрахуйте можливими методами валовий внутрішній продукт.

Список рекомендованої літератури

1. Державна програма переходу на міжнародну систему обліку і статистики. – К.: М-во статистики України, 1992.
2. С.С.Герасименко, В.А.Головко, І.М.Нікітіна. Система національних рахунків: навч. посібник. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 217 с.
3. Н.Е.Григорук. Статистический учет внешнеторговых операций: международный опыт и российская практика. – М.: Анкил, 2001. - 112 с.
4. И.И.Елисеева и др. Международная статистика: Учеб. пособие. Мн.: Выш. шк., 1995.–224 с.
5. Курс социально-экономической статистики: Учебник для вузов / Под ред. проф. М.Г.Назарова. – М.:Финстатинформ, ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 771 с.
- 6.Р.М. Моторин. Міжнародна статистика: Навч. посібник. К.: Вища шк., 1993. – 203 с.
7. Р.М. Моторин, Т.М.Моторина. Система національних рахунків: Навч. посібник. – К.:КНЕУ, 2001. – 336 с.
8. Милашко О. Г., Русева О. П. Міжнародна статистика: Навч. посібник. Одеса: ОДЕУ, ротاپронт, 2002 р. – 123 с.
11. Національні рахунки України: Стат зб. – К., 2000
12. Национальное счетоводство / МЭСИ: Учебник / Под ред. Г.Д.Кулагинной. – М.: Финансы и статистика, 1977. – 448 с.
13. Н. О.Парфенцева. Міжнародні статистичні класифікації в Україні. – К.: Основи, 2000. – 351 с.
14. Окландер М. А., Милашко О. Г. Статистичний моніторинг внеску туризму в економіку території // Статистика України. – 2002. - № 4. – С. 49-52.
15. Милашко О. Г., Семенова К. Д. Характеристика показників експлуатації підприємств готельного господарства Одеського регіону // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; ОДЕУ – Одеса, 2001. – Вип. 9. – С. 355-360.
16. Милашко О. Г. Оцінка диференціації витрат населення – одного з індикаторів життєвого рівня // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; ОДЕУ – Одеса, 2005. – Вип. 19. – С. 182-187.
17. Статистичний щорічник України за 2003 рік. - К.: “Консультант”, 2004. – 631 с.
18. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: “Консультант”, 2005. – 592 с.

ЗМІСТ

	стор.
ПЕРЕДМОВА.....	3
Тема 1. Основні категорії та поняття СНР.....	4
Загальні положення.....	4
Контрольні запитання.....	9
Тема 2. Показники результатів економічної діяльності в СНР.....	10
Загальні положення.....	10
Розв'язання типових задач.....	13
Контрольні запитання.....	14
Задачі для самостійної роботи.....	15
Тема 3. Рахунок виробництва в СНР.....	21
Загальні положення.....	21
Розв'язання типових задач.....	23
Контрольні запитання.....	24
Задачі для самостійної роботи.....	25
Тема 4. Рахунки доходу.....	32
Загальні положення.....	32
Розв'язання типових задач.....	40
Контрольні запитання.....	41
Задачі для самостійної роботи.....	43
Тема 5. Рахунки нагромадження та баланси активів і пасивів.....	48
Загальні положення.....	48
Розв'язання типових задач.....	53
Контрольні запитання.....	58
Задачі для самостійної роботи.....	59
Тема 6. Зовнішньоекономічні рахунки та рахунки операцій.....	63
Загальні положення.....	63
Розв'язання типових задач.....	66
Контрольні запитання.....	67
Задачі для самостійної роботи.....	68
Список рекомендованої літератури.....	70

МИЛАШКО ОЛЬГА ГЕНРІХІВНА

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

ПРАКТИКУМ

Коректор: О.П.Колесова